

16+

Жалейка
да Любляны
давядзе
стар. 4

Свабода
чалавека —
у Хрысце
стар. 11

Бяскрайні
космас
мастакоў
стар. 13

Народжаны з попелу

Жыццёвы шлях першага кавалера ордэна Францыска Скарыны, лаўрэата Дзяржаўных прэмій Савецкага Саюза і Рэспублікі Беларусь, народнага мастака СССР і ў рэшце рэшт героя Беларусі — Міхаіла Андрэевіча Савіцкага — адзначаны пастаяннай, самаадданай, фанатычнай працай. Працай не дзеля пустых фармальных пошукаў, а перадусім дзеля высокіх мэт і ідэалаў, у імя дабрачыннасці і Радзімы. Аднойчы прысягнуўшы на вернасць праўдзе, мастак прысвяціў сваю творчасць служэнню ёй, барацьбе з няшчырасцю і прытворствам. У сваёй справе Міхаіл Савіцкі абапіраўся на культурны вопыт папярэднікаў.

На долю творцы выпалі цяжкія выпрабаванні мінулага стагоддзя, але ён з гонарам прайшоў праз іх, здолеў захаваць сябе і вернасць сваім прынцыпам, нават знайшоў сілы зафіксаваць траўматычныя падзеі для будучыні. Яго неверагодны талент, стойкасць і сіла гартаваліся пад свінцовым дажджом у шэрагах апошніх абаронцаў Севастопалю, у знясілавальнай прымусовай працы на заводах трэцяга рэйха, у пекле фашысцкіх лагераў Бухенвальда і Дахау... Боль ад тых падзей крывавамі мазкамі лёг на палотны, адбіўся на тварах герояў, і нават пасля смерці жывапісца працягвае «міратачыць» з яго «суровых» карцін.

Працяг на стар. 12 ►

Міхаіл Савіцкі «Сейбіты», 1972 г.

«ЛіМ»-акцэнт

Актуальна. Палажэнні абноўленай Канстытуцыі забяспечаць развіццё Беларусі ва ўмовах выклікаў і пагроз дзяржаўнасці. Аб гэтым Прэзідэнт заявіў на пасяджэнні Савета Бяспекі Беларусі, паведамляе БелТА. «Мы падыходзім да лагічнага завяршэння працэсу канстытуцыйнай рэформы. Вельмі важна, што ён пачаўся не ў кабінетах, а ў працоўных калектывах, на дыялогавых пляцоўках у рэгіёнах. Практычна ўсе ідэі і прапановы, якія там абмяркоўваліся, ляглі ў аснову змен у Асноўны Закон. На сёння яны развіты, дапоўнены і дапрацаваны Канстытуцыйнай камісіяй, рабочай групай, прафесійнымі юрыстамі, праваснаўцамі, прайшлі шырокае абмеркаванне ў грамадстве», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка.

Гісторыя. Кіраўнік дзяржавы падпісаў распараджэнне «Аб Рэспубліканскім саваце па гістарычнай палітыцы пры Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь». Дакумент прыняты ў Год гістарычнай памяці ў працяг паслядоўнай палітыкі захавання праўды пра гераічнае мінулае беларускага народа, фарміраванне гісторыка-дзяржаўнага светапогляду, умацаванне гісторыка-культурнай і духоўна-этычнай агульнасці беларусаў. У склад савета на грамадскіх пачатках увойдуць вядомыя навукоўцы ў галіне гуманітарных ведаў, аўтарытэтных грамадскіх дзеячы, прадстаўнікі палітычных партый, грамадскіх аб'яднанняў, экспертнай супольнасці, дзяржорганаў і арганізацый. Ключавую ролю будзе выконваць Нацыянальная акадэмія навук, на якую ўскладзена арганізацыйнае, экспертна-аналітычнае і навукова-метадычнае забеспячэнне дзейнасці савета.

Віншаванні. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста БССР Віктара Сарксісяна з 75-годдзем. «Дзякуючы выключнаму таленту і адданаму служэнню мастацтву вы дасягнулі вышніх прафесійнага майстэрства, стварылі шэраг незабыўных сцэнічных вобразаў, якія захапляюць аматараў беларускага балета. Сёння вы шчодро дзеліцеся ведамі з маладымі артыстамі, дапамагаеце ім рэалізаваць уласныя здольнасці і натхняеце на новыя здзяйсненні», — гаворыцца ў віншаванні.

Навука. У Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі надбылася ўрачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў конкурсу на найлепшае асвятленне навуковых дасягненняў 2021 года ў сродках масавай інфармацыі, паведамляе БелТА. Конкурс праводзіўся дванаццаты раз. Па кожнай з чатырох намінацый прысуджаны тры прэміі. У спаборніцтве маглі браць удзел як прафесійныя журналісты, так і непрафесійныя папулярызатары навукі. Сёлета было прадстаўлена 108 работ 25 аўтараў. У намінацыі «Найлепшая публікацыя» Бюро Прэзідэнта НАН Беларусі прыняло рашэнне прысудзіць прэмію аглядальніку рэдакцыі газеты «Рэспубліка» Веры Ганкінай-Буцько, рэдактару газеты «Звязда» Надзеі Нікалаевай і аглядальніку часопіса «Веснік Белнафтахіма» Наталлі Ніякоўскай. Узнагароджанне лаўрэатаў было прымеркавана да Дня беларускай навукі.

Конкурсы. Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь аб'явіла аб пачатку прыёму заявак на ўдзел у штогадовым конкурсе на прыз імя У.Д. Спасовіча. Творчае спаборніцтва праводзіцца з мэтай павышэння прававой культуры грамадзян, ролі і значэння права, прапаганды станаўлення прававой дзяржаўнасці ў Беларусі, а таксама папулярызацыі прафесіі юрыста. Да ўдзелу запрашаюцца юрысты, журналісты, медыятары, студэнты, якія асвойваюць праграму вышэйшай адукацыі ў галіне права, як індывідуальна, так і ў складзе аўтарскага калектыву, СМІ і іншыя арганізацыі, што публікуюць інфармацыю прававога характару. Работы прымаюцца ў выглядзе кніг, брашур, артыкулаў, тэлевізійных праграм, радыёпраграм, навінавых блокаў, рэкламных ролікаў — на папярэвым ці электронным носьбітах. Пераможцы будуць вызначаны да 6 мая 2022 года.

Памяць. Вязная прэс-канферэнцыя «Асобы ў беларускай нацыянальнай культуры. Міхаіл Савіцкі — мастак, чыя творчасць стала новым словам у мастацтве і здабыла сусветнае прызнанне», прымеркаваная да 100-годдзя з дня нараджэння народнага мастака, Героя Беларусі, адбудзецца 15 лютага ў галерэі Міхаіла Савіцкага. У мерапрыемстве возьмуць удзел прадстаўнікі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта, Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага, Беларускага саюза мастакоў, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Мова. Выстаўка «Чытаем па-беларуску», прымеркаваная да Міжнароднага дня роднай мовы, адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. У экспазіцыі прадстаўлена айчынная мастацкая літаратура класічных і сучасных аўтараў, а таксама замежная літаратура на беларускай мове. «Родная мова — важны знак культуры, які нічым не замяніць. Гэта багацце, зберагчы якое — задача кожнага чалавека. Кнігі, прадстаўленыя ў экспазіцыі, можна заказаць праз электронны каталог Нацыянальнай бібліятэкі», — паведамлілі БелТА ў галоўнай кніжніцы краіны. Выстаўка будзе працаваць да 25 лютага.

Агляд афіцыйных падзей ад Алеся ЦІМАФЕЕВА

Фота БелТА.

Разуменне таго, на якім этапе гісторыі краіны знаходзіцца грамадства, з якімі змястоўнымі праблемамі сутыкаецца, якая роля кожнай асобы, наколькі важна сказаць сваё слова — усё гэта дапамагае зрабіць усвядомлены выбар падчас рэфэрэндуму па ўнясенні змяненняў і дапаўненняў у Канстытуцыю. Асноўны Закон краіны сёння ствараецца народам Беларусі і, самае галоўнае, для наступных пакаленняў, упэўнена Кацярына Дулава, генеральны дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі, доктар мастацтвазнаўства, прафесар, член Канстытуцыйнай камісіі.

— Працягваецца актыўнае абмеркаванне новага праекта Канстытуцыі, і, натуральна, ніводны калектыв не можа пазбегнуць таго, каб не цікавіцца, што рэальна адбываецца ў гэтай сферы, і не зрабіць свой унёсак. Мне здаецца, што дзеячы культуры, мастацтва, тэатра ў прыватнасці, павінны сказаць сваё слова, бо Канстытуцыя ўбірае ў сябе найважнейшыя для грамадства тэмы. У якім варыянце захаваўца сацыяльныя гарантыі? Як сёння трактуюцца традыцыйныя каштоўнасці? Якія змены закрануць палітычную сістэму? Гэта хвалюе кожнага, — лічыць Кацярына Мікалаеўна.

Кіраўнік Вялікага тэатра заўважае, што ні ў адной краіне свету не адбываецца такога шырокага абмеркавання Асноўнага Закона, як у Беларусі, і дадае, што Канстытуцыя — тэкст асаблівага роду: вельмі просты, ёмісты, прыгожы, без падвойных

Што хвалюе кожнага?

сэнсаў. Аднак ён мае на ўвазе галоўнае — выкладанне ідэі, з якой вынікае цэлы шэраг законаў і падзаконных актаў.

Як лічыць мастацтвазнаўца, было некалькі нагод для ўнясення змяненняў у Канстытуцыю. Па-першае, наспела неабходнасць пераразмеркавання паўнамоцтваў паміж Прэзідэнтам, Парламентом, Урадам і новым для краіны найвышэйшым прадстаўнічым органам народаўладдзя — Усебеларускім народным сходам. Па-другое, некаторыя катэгорыі Асноўнага Закона ўвогуле састарэлі. Яшчэ адной перадумовай да перамен стаў, па меркаванні Кацярыны Дулавай, крызіс каштоўнасцей, які наспеў у 2020 годзе.

— Кожны з нас жыве з пэўным уяўленнем пра тое, што каштоўна. Той, хто кіруецца духоўнасцю, цікавіцца культурай і шануе гісторыю сваёй краіны, разумее сапраўдную сістэму каштоўнасцей. Аднак не ўсім уласцівы такі ўзровень пазнання, асабліва ўлічваючы негатыўны ўплыў збоку, таму, на жаль, перагляд зведзі паняцці, здавалася, непакісныя... Так, не трэба здзіўляцца, што некаторыя тэмы ў зменах і дапаўненнях да Канстытуцыі прамоўлены дадаткова, — разважае Кацярына Мікалаеўна.

Член Канстытуцыйнай камісіі Кацярына Дулава таксама аргументуе, якія папраўкі ў праект Канстытуцыі прасілі ўнесці грамадзяне пад канец яго распрацоўкі: сярод пытанняў, якія асабліва хвалілі, — падрабязнае тлумачэнне артыкула, прысвечанага здароўю, і канкрэтызацыя паўнамоцтваў Прэзідэнта і Усебеларускага народнага сходу.

Ёсць і тое, што выклікае дыскусіі падчас абмеркаванняў змен у Асноўны Закон краіны. Так, некаторых бянтэжыць фармулёўка «быць патрыётам — абавязак кожнага». Наколькі справядлівы такі запіс у Канстытуцыі? Дырэктар Вялікага тэатра ўпэўнена: беларусы па сваёй сутнасці — патрыёты, і не трэба саромецца, баяцца казаць пра любоў да Радзімы.

Яўгенія ШЫЦЬКА

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Аб чым баліць сэрца...

Паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і вайскавай часцю 2007 Дзяржаўнага пагранічнага Рэспублікі Беларусь заключана дамова аб правядзенні мерапрыемстваў патрыятычнай накіраванасці.

У мінулую нядзелю ў Мемарыяльнай зале Дома літаратара ў Мінску адбылася сустрэча намесніка старшыні СПБ Анатоля Матвіенкі і аднаго з аўтараў кнігі «Без права на забвенне» Віктара Іванчыкава з ваенна-служачымі групы сувязі і забеспячэння арганізацыі пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь. Сустрэча была прымеркавана да дня выхаду савецкіх войск з Афганістана.

Віктар Іванчыкаў з'яўляецца аўтарам шэрагу творчых праектаў, прысвечаных афганскай тэматыцы. Яго даследаванні заснаваны на архіўных дакументах дзяржаўных і партыйных органаў Беларусі.

Як вядома, гісторыя афганскага руху ў нашай рэспубліцы бярэ свой пачатак з сярэдзіны 80-х гадоў, калі маладыя хлопцы, апаленыя вайной, вярталіся дадому, але іх не лічылі вэтэранамі. Многія з іх страцілі на вайне здароўе, знаходзіліся ў складаным

псіхалагічным стане. Былыя афганцы сталі аб'ядноўвацца ў неформальныя групы. У краіне пачаўся рух воінаў-інтэрнацыяналістаў, які аб'яднаў не толькі саміх удзельнікаў вайны, але і многіх бацькоў, асабліва мацяраў загінулых на вайне сыноў. 3 жніўня 1996 года на так званым Востраве слёз у Мінску быў адкрыты помнік воінам-інтэрнацыяналістам.

— Трагічныя старонкі нашай гісторыі, звязаныя з афганскай

будзе здрадай у адносінах да баявых сяброў, якія загінулі на чужой зямлі. Афганістан застаецца нашай памяццю.

З маладымі пагранічнікамі ў Мемарыяльнай зале СПБ адбылася шчырая размова Віктара Іванчыкава пра гераізм і подзвіг. Віктар Аляксандравіч спыніўся менавіта на ўдзеле Пагранічных войскаў КДБ СССР у вайне ў Афганістане.

Выступоўца цікавіўся, з якіх месцаў хлопцы прызваны на службу, і расказваў, як іх зямлякі з Гомельшчыны, Віцебшчыны, іншых куткоў Беларусі праявілі сябе на афганскай вайне. Яны былі гэткімі ж маладымі, але нязломнымі духам. Цанілі таварыскую ўзаемадапамогу і ведалі цану сапраўднаму мужчынскаму сяброўству. Віктар Аляксандравіч зачытваў пісьмы пагранічнікаў дадому, адказы іх родных.

На ўспамін аб сустрэчы В. Іванчыкаў падарыў пагранічнікам фотаальбом «Наш боль і наша памяць», выпушчаны Мінскай гарадской арганізацыяй вэтэранаў вайны ў Афганістане «Памяць» і Беларускай дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Марыя ЛІПЕНЬ
Фота Максіма Кіхлярова

Віктар Іванчыкаў знаёміць маладых пагранічнікаў з гісторыяй афганскай вайны.

праекты

Паміж маўленнем і маўчаннем

У сучаснай беларускай літаратуры няма недахопу ў маладых таленавітых пісьменніках. Аднак працягваць пісьменніцкія традыцыі і захоўваць духоўна-маральныя каштоўнасці нашага народа, адкрываць новыя імёны ў літаратуры з'яўляецца неабходнасцю. Гэта адзначылі ў Доме прэсы падчас прэс-канферэнцыі «Новыя аўтары ў сучаснай літаратуры».

Міхась Пазнякоў, старшыня Міністра горада Саюза аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, падкрэсліў, што аддзяленне пастаянна падтрымлівае маладых аўтараў, выпускае іх кнігі ў спецыяльных серыях. У 2011 годзе была заснавана серыя «Мінскія маладыя галасы», у якой выйшла больш за 50 кніг. У серыях для маладых аўтараў выходзяць выданні на ваенна-патрыятычную, духоўную, філасофскую тэматыку. Так чытачы адкрываюць для сябе новыя імёны. Сярод іх — лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Кацярына Стройлава і паэтэса Таццяна

Купрыянец, якія таксама прымалі ўдзел у прэс-канферэнцыі.

Найлепшыя выдавецтвы нашай краіны дапамагаюць маладым талентам знайсці сябе і праявіць свае здольнасці. «Мы заўсёды гатовы выпускаць цікавыя кнігі, у тым ліку новых аўтараў. Галоўнае, каб гэтая літаратура была запатрабавана чытачом і раскуплялася ў кнігарнях. Наклады, якімі выходзяць выданні, важкія, не залежаюцца на складах і зазвычай знаходзяць свайго прыхільніка. У асаблівым трэндзе сёння дзіцячая літаратура на беларускай мове», — падкрэсліла прадстаўнік Выдавецкага дома «Звязда» Юлія Дашкевіч.

Акрамя гэтага, сваю кнігу «Размова з чалавекам, які маўчыць» прэзентаваў Андрэй Кароль, рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар педагогічных навук, прафесар, вядомы беларускі вучоны ў галіне педагогікі, аўтар шматлікіх навуковых прац, падручнікаў. У ролі пісьменніка Андрэй Кароль праявіў сябе нядаўна. «Размова з чалавекам, які маўчыць» — другое па ліку мастацкае выданне, што выйшла ў Выдавецкім доме «Звязда». Кніга сведчыць пра выдатную фун-

даментальную падрыхтоўку аўтара, прафесіяналізм, глыбокі філасофскі погляд на рэчы.

— Яшчэ з часоў студэнцтва мяне цікавіла тэма маўлення і маўчання, узаемадзеяння заходняй і ўсходняй цывілізацый. Гэты зборнік апавяданняў, эсэ, апавесцей часткова засноўваецца на навуковых пошуках і на ўласным успрыманні навакольнага свету. Чаму менавіта «Размова з чалавекам, які маўчыць»? Не сакрэт, што сённяшні чалавек маўчыць, таму што яму няма чаго сказаць. Горш чым іншых праз тое, што горш чым сам сябе. А таксама бачыць свет з нарастаючым скажэннем. Таму той, хто сказаў гучней і хутчэй, няхай нават памылкова, на жаль, і мае рацыю. Гэтыя характарыстыкі і ёсць адлюстраванне крызісу чалавека. У зборніку падспудна прадстаўлены ўсходні і заходні погляды на гэтую праблему, — адзначыў Андрэй Кароль.

Між тым у кнізе закранаюцца такія тэмы, як маніпуляцыі, радыкалізм, страта крытычнага мыслення і іншыя праблемы, актуальныя для сучаснага грамадства. Таму выданне будзе цікавае шырокаму колу чытачоў.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

з нагоды

Мелодыі любові да Радзімы

Юбілейны канцэрт да 80-годдзя заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі кампазітара Алега Чыркуна адбыўся 10 лютага ў Малай зале імя Р. Шырмы Белдзяржфілармоніі. У праграме «Бацькоўская зямля мне сэрца грэе» Дзяржаўны ансамбль народнай музыкі «Свята» пад кіраўніцтвам Вячаслава Статкевіча пры ўдзеле іншых артыстаў беларускай эстрады выканалі найлепшыя творы кампазітара.

Алег Чыркун — уладальнік медаля Францыска Скарыны, нагруднага знака «Выдатнік культуры», Ганаровага знака Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь «За развіццё культуры Беларусі» і многіх іншых узнагарод. За сваю шматгадовую творчую дзейнасць напісаў больш за 300 песень на словы вядомых паэтаў Пятруся Броўкі, Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча, Міколы Чарняўскага, Іосіфа Скурко, Ніны Загорскай, Уладзіміра Скарынікіна, Леаніда Пранчака і інш.

Акрамя песень кампазітар стварае і ў жанрах буйной формы. Ён аўтар народна-музычнай камедыі «Калі заспявае певень», ім напісаны кантаты «Піянерскі збор» на вершы Валянціна Лукшы і «Вясна-красна» на вершы Максіма Танка, два трыпціхі для хору а капэла, сімфанічныя паэмы, вакальныя цыклы, рамансы, музыка для камерна-інструментальнага ансамбля «Канцэртціна», сюіта з трох частак, опера для дзяцей «Фірмовая казка», музычная казка «Бег Бай» і многае іншае.

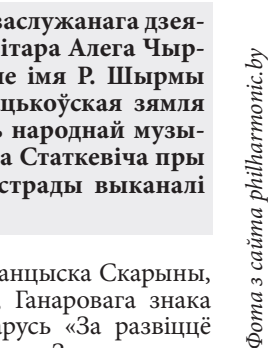
Творы Алега Чыркуна ўвайшлі ў рэпертуар Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору імя Г. Цітовіча, ансамбляў «Бяседа», «Сябры», «Свята», народных артыстаў Беларусі Віктара Чарнабаева, Якава Навуменкі, Уладзіміра Правалінскага, артыстаў Вячаслава Статкевіча, Ірыны Раманоўскай, салістаў тэатра оперы, тэатра музычнай камедыі, шматлікіх самадзейных і дзіцячых калектываў. Па заняўках слухачоў творы Алега Чыркуна часта гучаць — іх з задавальненнем выконваюць сучасныя зоркі беларускай эстрады.

Музычнай творчасці кампазітара ўласцівы арыгінальная форма, самабытнасць, выразнасць, мілагучнасць.

прэзентацыі

Культурны брэнд

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя двух новых выданняў — фундаментальнага даследавання «Беларускі Буквар» і ілюстраванай кнігі для моладзі «Вынаходства Буквара ў Беларусі». Унікальны феномен айчыннай і сусветнай гісторыі, свайго роду культурны брэнд нашай краіны — Буквар — даследаваў выбітны кнігазнавец і культуролог, намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Алесь Суша. Навуковец займаецца гэтым пытаннем на працягу па меншай меры дзесяці гадоў.

Фота з сайта philharmonic.by

Алег Чыркун.

універсітэце культуры і мастацтваў, даваў урокі музыкі ў Стаўбцоўскай школе мастацтваў, удзельнічаў у жыцці многіх дзіцячых вакальна-харавых калектываў. Сам ён, дзіця вайны, былы выхаванец дзіцячага дома, сваё сэрца аддае дзецям і падчас дабрачынных акцый у інтэрнатах краіны. Алесь Міхайлавіч — лаўрэат Дзіцячага фонду Рэспублікі Беларусь «Сябар дзяцей».

Адна з галоўных тэм у творах кампазітара — любоў да Радзімы. Алегам Чыркуном напісана шмат песень на ваенна-патрыятычную тэматыку. З'яўляючыся старшынёй ваенна-шэфскай камісіі грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз кампазітараў», ён удзяляе шмат увагі дабрачынным канцэртаў для ветэранаў, выступае перад салдатамі ў вайсковых часцях. За вялікі ўклад у духоўнае і патрыятычнае выхаванне асабовага складу Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь неаднаразова ўзнагароджваўся Ганаровымі граматамі Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь.

Рэдакцыя «ЛіМа» з задавальненнем далучаецца да віншаванняў калег, прыхільнікаў творцы і зычыць Алесю Міхайлавічу моцнага здароўя і натхнення на доўгія гады!

Кацярына МАЛЕЙ

Падчас прэзентацыі.

У 2012 годзе Алесь Суша паспрыяў перавыданню найбольш старажытнага Буквара з тых, што захоўваюцца на тэрыторыі Беларусі, у 2016—2018 гг. менавіта намаганнямі даследчыка з забыцця быў вернуты самы першы ў свеце Буквар, адзіны экзэмпляр якога — у Лондане. Новае буйнафарматнае выданне прапануе падрабязны рэтра-спектыўны агляд гісторыі падручніка для навучання грамадзян: ад зараджэння пісьменства ў Беларусі і да нашых дзён. Багата ілюстраваная кніга стала вынікам дэталёвага аналізу тысяч архіўных і апублікаваных крыніц.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

«ЛіМ»-люстэрка

Саліст Вялікага тэатра Беларусі тэнор Дзмітрый Шабеца стаў фіналістам прэстыжнага міжнароднага конкурсу вакалістаў-выканаўцаў італьянскай оперы *Competizione dell'Opera* — 2022, перадаюць «Мінск-навіны». *Competizione dell'Opera* — адзін з найбуйнейшых вакальных конкурсаў свету, удзельнікі якога выконваюць выключна італьянскія і італамоўныя оперныя рэпертуары: ад старадаўняй музыкі да музыкі XX стагоддзя. Міжнародны конкурс вакалістаў праводзіўся ўжо 25-ы раз, сёлета — трэці раз на сцэне Вялікага тэатра Расіі. У Маскву для ўдзелу ў першым паўфінале прыехалі 120 спевакоў. Беларускі тэнор Дзмітрый Шабеца выйшаў у фінал у ліку 12 найлепшых.

Суздальфэст чакае гасцей з Беларусі, інфармуе «СБ: Беларусь сёння». Завершаны прыём заявак на ўдзел у XXVII Адкрытым расійскім фестывалі анімацыйнага кіно. Суздальфэст даўно стаў сапраўдным аглядам усіх відаў анімацыі, створанай на тэрыторыі Расіі, а таксама грамадзянамі Саюзнай дзяржавы, якія працуюць у іншых краінах. Дэвіз фесту — «Кадр вырашае ўсё!». Мерапрыемства будзе праводзіцца ў гібрыдным фармаце — у турэнтры «Суздаль» і інтэрнэт-экасістэме «Суздальфэст. Анлайн», таму ўсе ахвотныя могуць прыняць удзел у анімацыйным форуме.

Выстаўка «Тульскі самавар. Ад старажытнасці да сучаснасці» пачала працаваць у Магілёўскім абласным краязнаўчым музеі імя Е. Р. Раманава, паведамляе БелТА. Прадстаўлены экзэмпляры з прыватнай калекцыі ўраджэнца Бабруйска Андрэя Сайкова, які цяпер пражывае ў Туле. У цэнтры экспазіцыі — 60 самавараў, некаторым з іх больш за 100 гадоў, а частку экспанатаў калекцыянер зрабіў сам. Цікава, што ўсе самавары рабочыя, а не сувенирныя.

Амерыканская акадэмія кінамастацтваў абвясціла намінацыі на «Оскар», перадае «ИТАР-ТАСС». У іх ліку — кароткаметражныя мультыплікацыйныя фільмы расійскага рэжысёра Антона Дзякава «Боксбалет». 94-я цырымонія ўручэння ўзнагарод адбудзецца 27 сакавіка. Гэтым разам яна пройдзе ў традыцыйным для прэміі тэатры *Dolby* ў Лос-Анджэлесе. Летась асноўная яе частка адбылася ў камерным фармаце ў амфітэатры чыгуначнага вакзала *Union Station* у сувязі з уведзенымі на фоне пандэміі абмежаваннямі.

Малавядомыя творы Леаніда Шчамялёва экспануюцца ў Мінску, інфармуе «СБ: Беларусь сёння». У пастаяннай экспазіцыі Гарадской мастацкай галерэі твораў Л. Д. Шчамялёва прадстаўлена больш за 90 работ мастака розных гадоў, яго асабістыя рэчы, інструментарый, дакументы і фотаматэрыялы з сямейнага архіва. Да гадавіны смерці мастака супрацоўнікі галерэі падрыхтавалі выстаўку «Леанід Шчамялёў. Прысвячэнне». Сярод твораў — палотны «Вячнанне ў царкве святой Марыі Магдаліны», «Край партызанскі», «За вольную Беларусь», «Партрэт скульптара Якавенкі» і многія графічныя работы.

Паказы чатырох дакументальных фільмаў, створаных у «Майстэрні Уладзіміра Бокуна», адбудуцца ў лютым у кінатэатры «Піянер» у рамках праекта «Імёны Беларусі», паведамляюць «Мінск-навіны». Кінакарціны ў непаўторнай манеры знаёмяць гледача са знакамітымі выхадцамі з Беларусі. Інфармацыя падаецца іранічна і займальна — з крэатыўным візуальным радам, малавядомымі фактамі, аповедам пра парадоксы лёсу і гісторыі. 5 лютага кінапаказ адкрыўся фільмам «Максім Гарэцкі». 12-га будзе прадстаўлены для прагляду кінафільм «Айзек Азімаў», 14-га — «Ян Чэрскі», а 17 лютага завершыць кінапаказ «Андрэй Уласенка».

Белдзяржфілармонія падрыхтавала новую рэлакс-праграму «Музыкарапія. Натхненне», перадае «СБ: Беларусь сёння». У праграме — натхняльная класіка, віртуальныя прагулкі і гукі незвычайных інструментаў. Галоўнай асаблівасцю канцэрта стане гучанне аднаго з самых вялікіх арганаў у СНД. Таксама госці пачуюць вельмі рэдкі аркестравы гонг, які аказвае гаючы эффект для цела на клетачным узроўні. Яшчэ адной унікальнай асаблівасцю канцэрта стане стварэнне эфекту аб'ёмнага гучання дзякуючы музычным астраўкам, якія будуць расставлены па зале. На гэтых астраўках будуць гучаць незвычайныя гукатэрапеўтычныя інструменты: тыбецкія чашы, чакрафоны, званочки Кошы і іншыя.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Альпійскі водгалас «Жалейкі»

«Загляне сонца і ў наша аконца», — сціпла заяўляла пра свае культурныя і нацыянальныя спадзяванні беларуская выдавецкая суполка пачатку XX ст. у Санкт-Пецярбургу. У той жа час нашы пабрацімы ў Аўстра-Венгрыі куды больш аптымістычна сцвярджалі: «Славенія на сонечным баку Альп».

У паўночнай сталіцы Расійскай імперыі пабачыў свет першы паэтычны зборнік Янкі Купалы «Жалейка» (1908). Неўзабаве з’явіліся рэцэнзіі ў мінскім і віленскім перыядычным друку: газетах «Минское эхо», «Минский курьер», «Наша Ніва».

3 музычным слыхам і аналітычным падыходам

Вельмі мабільна водгук на Купалаву дэбютную кнігу з’явіўся ў Славеніі. На старонках люблянскага часопіса «Dom in svet» (1908, № 11) быў надрукаваны артыкул «Жалуйкай. Вершы Янука Купалы», падпісаны крыптанімам Dr. L. L. Сёння з абсалютнай упэўненасцю можна сцвярджаць, што за ім — Леапольд Ленард (Leopold Lenard; 1879—1962) — крытык, публіцыст, перакладчык, доктар багаслоўя (1908). Часопісная публікацыя ўяўляе сабой адаптаваны, скарачаны варыянт рэцэнзіі «Жалейка: песні Янука Купалы» Владака з Казіміроўкі (Уладзіміра Самойлы), змешчанай у «Нашай Ніве» 15 жніўня 1908 г. Пры гэтым славенскі аўтар суправадзіў аўтэнтычныя вершаваныя радкі і строфы, транслітараваныя ў лацінічным варыянце газеты, сваімі перакладамі.

Што вясна наша гора
як снег і завею,
пахавая ў рэчыцы; —
сонца спаліць агнём...

Da spomlad naše gorje
ko sneg stopi,
pokoplje v rečici; —
solnce sežge z ognjem...

што ўжо

блізкі той дзянёк, калі
і часна запануем,
станем самі мы людзьмі,
і край адбудуем...

blizu oni dan, ko
srečo zodobimo,
postanemo ljudje
in deželo prenovimo...

Заканамернае пытанне выклікае славенская назва Купалавага зборніка — «Жалуйкай». Сваё тлумачэнне на гэты конт прапаноўвае прафесар БДУ Іван Чарота ў вучэбным дапаможніку «Тэорыя і практыка мастацкага перакладу» (Мінск, 2010): «...слова “жалуйкай” — не славенскае, роўна як і не беларускае; яго няма таксама ні ў рускай, ні ў польскай, ні ў сербскай мовах, вядомых аўтару рэцэнзіі; дарэчы, іншыя літаратуразнаўцы-славенцы ў публікацыях пра першы зборнік Купалы пазней выкарыстоўвалі славенскую назву аналагічнага музычнага інструмента — “piščalka”. Аднак слова, ужытае доктарам Л. Л., — не абавязкова скажэнне як вынік поўнага неразумнення, а хутчэй за ўсё, своеасаблівае этымалагізацыя, якая абумоўлена імкненнем перадаць змест жалю-жаласневу, разумець і адекватна ўспрымаць які аўтару водгук дапамагалі вядомыя аднакарэнныя словы славенскія — *žalospev* (жалобны спеў, надмагільная песня) і *žaluška* (плакучая/ніцая вярба), а таксама сербскія — напрыклад, *жалост* (гора, смутак, журба) і *жалостити* (засмучаць, гнясці), польскія — *żał* (журба, смутак, скруха), *żałuje* (шкадую)...

Да панарамнага лінгва-культуралагічнага меркавання вядомага беларускага славіста дададзім некалькі сваіх назіранняў.

Па-першае, славенскі інтэрпрэтатар, не знаёмы з беларускай мовай, мог быць уведзены ў зман сказам, у якім назва паэтычнага зборніка пададзена ў склонавай форме, а ўласна ім і пачынаецца адаптаваная версія нашаніўскай рэцэнзіі, прадстаўленая ў часопісе «Dom in svet». Цытуем паводле лацінічнага варыянта беларускай газеты: «Twoj Januka Kupały dahetul drukawała tolki “Nasza Niwa”, ale ciaper pieśni jaho wyszli ū świat u asobnaj knižce, katoruju maľady pieśniar nazw nazwaŭ “Zalejka” (вылучана намі. — М. Т.)». У гэтым выпадку, магчыма, адбылося чыста тэхнічнае калькаванне слова.

Па-другое, славенскі лексічны эквівалент беларускаму слову *жалейка* — *piščalka* мог спарадзіць непажаданы асацыяцыі ў чытачоў. Таму захады перакладчыка былі скіраваны па шляху найменшых семантычных і рэпутацыйных страт. Справа ў тым, што пад рэдакцыяй Леапольда Ленарда ў 1905—1906 гг. выходзіў аднайменны антыалкагольны часопіс «Piščalka». Поўная назва: «Piščalka za abstinence, pivce in pijance» («Жалейка для абстыненцаў, пітушчых і п’яніц»). Гэта было не звычайнае выданне, як можа падацца пры тытульным азнаямленні, што звычайна змагаецца з чалавечымі заганамі зброяй сатыры, а доўгатэрміновы культурна-асветніцкі, аўтарскі праект. На дасягненне асноўнай мэты працавалі артыкулы, якія знаёмілі

з вопытам арганізацыі мерапрыемстваў за здаровы лад жыцця ў розных еўрапейскіх краінах. Л. Ленард рэгулярна зацікаўліваў чытачоў даўняй гісторыяй славянства, пераказанай паводле летапісаў і хронік, сучаснымі культурнымі клопатамі розных славянскіх народаў.

Гаспадар «Паўночных Афін»

Найбольшая колькасць выяўленых намі беларусазнаўчых публікацый пачатку XX ст. (у тым ліку рэцэнзія на «Жалейку» Янкі Купалы) належыць пярэ Леапольда Ленарда. Ёсць неабходнасць высветліць прычыны яго звяроту да культуры аднаго з мінарытарных (меншых) народаў Расійскай імперыі, магчымага пасрэдніцтва ў гэтай справе.

Падказку даюць некаторыя іншыя артыкулы славіста: рэцэнзія на аналітычную працу Мар’яна Здзяхоўскага «Асноўныя праблемы Расіі», выдадзеную ў Вене ў 1907 г. («Dom in svet»; 1907, № 10), а таксама змястоўны крытыка-біяграфічны нарыс «Прафесар Др. Мар’ян Здзяхоўскі» («Dom in svet»; 1913, № 3), напісаны, відавочна, пры кансультацыі з самім «аб’ектам» рэпрэзентацыі.

У канцы XIX — пачатку XX стст. М. Здзяхоўскаму належала мямсцьча Ракаў (цяпер аграгарадок у Валожынскім раёне Мінскай вобласці). «Паўночныя Афіны» — так назвала гэты вядомы сярод інтэлектуалаў краю населены пункт Эліза Ажэшка.

Асноўныя напрамкі беларускіх даследаванняў жыцця і творчасці Мар’яна Здзяхоўскага (1861—1938) прагучалі ў дакладах на II Міжнародных Ракаўскіх чытаннях «Ракаўскія Паўночныя Афіны: Мар’ян Здзяхоўскі, Эліза Ажэшка і праблемы культурных кантактаў народаў Цэнтральнай і Цэнтральна-Усходняй Еўропы» (1999): «Ракаў і Здзяхоўскія» (В. Рагойша); «Ракаўская старонка ў жыцццяпісе Элізы Ажэшка» (П. Рагойша); «Мар’ян Здзяхоўскі пра байранізм Адама Міцкевіча» (Б. Белаказовіч); «Мар’ян Здзяхоўскі і Уладзімір Самойла: спрэчка пра беларускую душу» (У. Конан); «Мар’ян Здзяхоўскі і Украіна» (Т. Кабржыцкая) і інш.

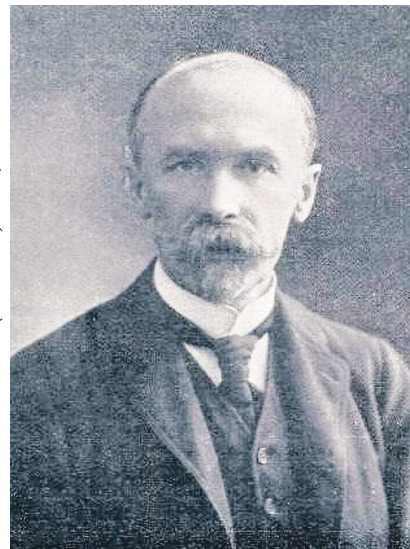
У вышэй згаданым нарысе Леапольда Ленарда гаспадар «Паўночных Афін» рэпрэзентаваны як заўважная фігура ў аналітычным асвятленні актуальных пытанняў унутранай і міжнароднай еўрапейскай палітыкі пачатку XX ст.:

«Іма чалавека, якога мы сёння прадстаўляем славенцам, вядомае нашым суайчыннікам. Яно ўжо стала своеасаблівым сімвалам, з ім мы звязваем новую плынь у славянстве, якая яшчэ не атрымала

Ні адна з гэтых назваў не адлюстроўвае гэтую плынь, якая разліваецца з Кракава і якую сімвалізуе імя прафесара Здзяхоўскага».

У жыццяпісе вядомага славіста некалькі разоў сустракаецца найменне Беларусь. Акрамя ўласна біяграфічнай інфармацыі, закрануты важныя сацыяльныя культурныя праблемы краю:

«Прафесар, доктар Мар’ян Здзяхоўскі нарадзіўся ў 1861 годзе ў мясцовасці пад Мінскам як нашчадак старадаўняй польскай шляхты, што жыла на Беларусі. Вучыўся ў гімназіі ў Мінску ад 1873 да 1879 года. Гэта быў час пасля апошняга польскага паўстання, калі польскі

З часопіса «Dom in svet» (Любляна). 1913, № 3.

Мар’ян Здзяхоўскі. Пачатак XX ст.

народ цалкам упаў духам і вычарпаў усе свае сілы. <...> польскі элемент не жыве кампактна, вясковасць насельніцтва прадстаўлена русінскай або беларускай народнасцю, а палякі прадстаўляюць вышэйшыя слаі сялянства, а таксама мяшчанства і шляхецтва краю, падобна як на Украіне, Падоллі і Валыні, так і ў Беларусі. Мясцовая бюракратыя абсалютна не развівала культуру маларускага і беларускага насельніцтва з той мэтай, каб яна паглынула існуючую польскую каталіцкую культуру, засяроджаную ў шляхецкіх сядзібах, сярод гарадской інтэлігенцыі, такім чынам яна хацела знішчыць гэтую культуру, каб яна не мела ніякага ўплыву на простых людзей».

Візуальным суправаджэннем тэксту нарыса стаў шэраг здымкаў. Не выклікае сумненняў, што аўтару яны былі пазычаны самім Мар’янам Здзяхоўскім, паколькі на іх зафіксаваны пабудовы і людзі з яго родных мясцін.

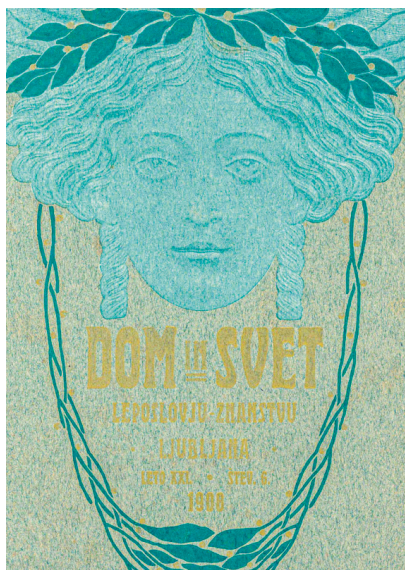
З часопіса «Dom in svet» (Любляна). 1913, № 3.

Сядзіба Здзяхоўскіх у Ракаве. Пачатак XX ст.

сваёй назвы і выразна акрэсленай формы, але дэманструе шмат жыццёвай моцы, усё больш крышталізуецца, набывае паслядоўнікаў і ўжо стала той сілай, з якой трэба лічыцца ў славянскім свеце. Некаторыя называюць гэта польскім славянафіліствам, другія — кракаўскай плыню, трэція — аўстра-славізмам або наогул клерыкальным панславізмам.

Такім чынам, міжнародныя стасункі пачатку XX ст. не толькі актуалізуюцца ў XXI ст., але і набываюць персаналізаваны характар, наглядна падмацоўваюцца архіўнымі тэкстамі і візуальнымі матэрыяламі, адкрываюць новыя перспектывы для даследчыцкай дзейнасці.

Мікола ТРУС,
кандыдат філагічных навук

Вокладка часопіса «Dom in svet».

Дыягнатычная бібліятэка Славеніі.

Гаворка пра адну з першых замежных рэцэнзій, прытым не толькі на дэбютны зборнік будучага класіка, але і ўсёй беларускай літаратуры. Тэкст адметны не выключна зменай назвы («Жалейка» → «Жалуйкай»), але і афармленнем. (Транслітараваны Купалавы радкі мы падаем у арыгінальным кірылічным напісанні зборніка.)

Жалуйкай. Песні Янука Купалы

Першы беларускі паэт, Янук Купала, выдаў свае вершы, якія дагэтуль друкаваў у газеце «Наша Ніва», пад назвай «Жалуйкай». Вершы Янука Купалы — нібы люстэрка, у якім адлюстроўваецца душа беларускага народа, яго жыццё і яго родны край; гэта крык, які ідзе з глыбіні народнай душы, «крык, што Беларусь жыве». Ён прарочыць свайму народу, што «нясуць сваю крыўду на свет цэлы» (ponesó svojo krivico na celi svet) і будучы зноў «людзьмі звацца» (ljudje se zvali). У прыгожым вершы «Да мужыка» пытае ў сяляніна:

Эй, скажы, мужычок,
дзе ты долю падзеў?
Ці ўтаніў ў ручаёк,
ці праеў, ці праеў?..

Ей, повеж, kmetič,
kam si srečo spravil?
Če si jo vtopil v potoku,
če zapil, če zajel?..

Але паэт верыць, што настануць для беларускага народа лепшыя часы:

Праз віхуры і далечы

Пра яго творчасць пісалі ў нас не так і многа. На памяці ў мяне колькі рэцэнзій ды адна невялікая нататка папличніка, дзе падавалася, што маленства паэта было «цяжкім ды горкім». «Эх, каб толькі маленства!» — сумна ўздыхнулася тады. Цяжкага ды горкага хапіла і потым.

Бясспрэчна, маленства будучага паэта было нялёгкім. Свой кавалак хлеба Алесь Звонак звыкся здабываць яшчэ хлапчуком. Нарадзіўся зімовым лютаўскім днём далёкага 1907 года ў Мінску ў сям’і рабочага-муляра і ўжо ў раннім узросце хадзіў з бацькам па далёкіх і блізкіх вёсках з няхітрым мулярскім начыннем. Хто ведае, можа, і сёння яшчэ недзе грэюць кагосьці тыя печы, якія яны клалі разам з бацькам. А вярталіся потым у Мінск са сціплым заробкам у хатулях за плячыма. Не трэба і казаць, якім смачным бывае хлеб, зароблены сваімі рукамі, асабліва калі рукі тыя дзіцячыя.

А над светам выпялялі хмары новых нечуваных падзей. Нічога добрага не зычылі яны і бацьку Петруся. Няхай не думае малады чытач, што я тут памыліўся. Хлапчука сапраўды звалі Петрусём. Гэта потым ён стане Алесем. Сябры параяць узяць за псеўданім гэтае імя, каб «менш было тых зычных гукаў у спалучэнні з прозвішчам». Не быў ён прыхільнікам псеўданімаў, ды тут было нешта толькі падобнае на яго. І адразу прыжылося. Пра бацьку потым згадае так:

*Цягаў ён гліну, цэглу і каменьне,
Каб той мулярскі спрыт сабе прыдбаць,
Каб, жыўчы ў паўзмрочным сутарэнні,
Умець другім палацы будаваць.*

Большасць людзі і жыла тады ў такім «паўзмрочным сутарэнні». Імпэрыялістычная вайна неўзабаве закіне бацьку ў зусім змрочныя Мазурскія балоты, а малаго Петруся маці адвядзе ў прытулак земскае ўправы. А ён адчуваў патрэбу вучыцца. Яму ўдалося скончыць царкоўнапрыходскае вучылішча. Ды тут пачалася лютаўская рэвалюцыя. І дзіцячы дом, які дасюль ратаваў сірот, сам раптоўна стаўся сіратою. Ужо ніхто і не думаў хоць нечым яго забяспечваць, а ўсе выхаванцы апынуліся на мінскіх вуліцах.

Выйсце знайшлося: Петрусь накіраваўся на радзіму маці ў вёску Узгорак, што каля Дрыччына на Пухаўшчыне. Там, пасвяціў кароў і ганяючы разам з вясковымі хлапчукамі на начлег коней, адразу далучыўся да непаўторнай паэзіі самой прыроды, якая так ускалыхнула яго гарадскую душу. А гэта ўжо быў шлях да творчасці, да якой потым адразу далучыўся, начытаўшыся кніг, калі парабкаваў у гаспадары на Аршаншчыне.

У 1923 годзе закончыў сямігодку і адразу паступіў на агульнаадукацыйныя курсы, якія давалі і поўную сярэднюю адукацыю. Ужо не толькі зачытваўся вершамі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча ды Міхася Чарота, а пісаў іх і сам. Пазней малады паэт асабіста пазнаёміцца з Язэпам Пушчам, Кандратам Крапівой, Уладзімірам Дубоўкам, Паўлюком Трусам. А ў 1925 годзе ў газеце «Савецкая Беларусь» быў надрукаваны першы верш яшчэ невядомага паэта «Чырвонаармеец — брат мой». У пачатку наступнага года выйшаў зборнік «Пунсовае ранне», дзе пад адной вокладкай выступалі адразу тры аўтары: Алесь Звонак, Янка Бобрык і Янка Туміловіч. Гэта было сапраўды яснае ранне яго творчага жыцця, якое абядала добры і плённы дзень.

Малодосць у тыя гады шумела і «бурапеніла». Людзі яго пакалення будучы потым і самі здзіўляцца той незвычайнай сіле творчага ўздому, маладой і невычэрпнай энергіі, з якой бралася моладзь за любую справу. У нейкі дзясятак гадоў

Алесь Звонак.

укладваецца работа адказным сакратаром газеты «Чырвоная Полаччына» і кіраванне полацкай філіяй «Маладняка», работа на Рэспубліканскім радыё і ў часопісе «Маладняк», вучоба ў Белдзяржуніверсітэце і аспірантуры ў Ленінградзе. У маладым літаратурным асяроддзі быў яшчэ адзін паэт, таксама гарадскі, хто пачынаў сваё творчае жыццё з тых жа самых прыступак. У калідорах ЦБ «Маладняка» ён неўзабаве пазнаёміцца з Валерыем Мараковым. Бацькі ў абодвух муляры, майстры па складанні галандскіх печак і сялянскіх грубак. А сыны — іх вучні і добрыя памочнікі. Звонаку было вясмянаццаць, а Маракоў на два гады маладзейшы. Яны пазнаёміліся, і шляхі іх неак адразу разышліся. Творчыя людзі часта асцерагаюцца падабенства.

Нібы прароча прагучаць радкі паэта, напісаныя ў 1926 годзе:

*Цішыня. Над туманнай лагчынай,
Як браты, абняліся дубы.
Трэба выцярпець шмат за айчыну,
Каб яе навучыцца любіць.*

У тыя маладыя гады ён паспеў зрабіць вельмі шмат. За гэты час выдадзены зборнікі паэзіі «Бурі ў граніце» (1929), «На лініі агню» (1932), «Мая Радзіма» (1935), паэмы «Каршун» (1930) і «Загай» (1931). Перакладзены творы А. Чэхава і А. Фадзеева. А далей было непрысёнае, але тое, што нагадвала страшны сон. Часта такое называюць адным словам — выпрабаванні. Мы ж паспрабуем сказаць пра гэта радкамі самога паэта:

*Хапануў я пад завязку —
Ураспыл мяла мятла.
Гэта прыказка, а казка?
Казка ўперадзе была.*

*Як асіліў, як адужаў,
Мне не ўцяміць і дасюль...*

Алесь Звонак быў з пароды дужых і прайшоў праз усе выпрабаванні мужна і годна. Потым, калі паэт другім кругам вяртаўся да літаратуры, было ў яго, як сам прызнаваўся, адчуванне, быццам вяртаецца ў сваю малодсць, да таго, дзе шмат пачата ды нічога не завершана. Таму і пісалася нейкая ўзнёсла-рытанная лірыка, часта нешта прахадное, усхвалявана-ўхвальнае. Адзінае, што ратавала яго вершы, — гэта майстэрства ўдумлівага і патрабавальнага творцы, класічная вытанчанасць і дакладнасць радка, строгасць формы. У ім жыў і чакаў сваёй пары строгі патрабавальны рэдактар. Рэдактарскія магчымасці зусім не падразумяваюць пад сабой працу над чужымі рукапісамі. Да гэтага, на жаль, не дайшло. І гэта давала яшчэ большыя

магчымасці для ўнутранага творчага росту і самаўдасканалення. Пачытайце яго санеты — і адчуеце, як прыкметна і яскрава яны вылучаюцца ў патоку, што імкне з-пад пяра і сённяшніх шчодра-творцаў санетных букетаў і вянкаў. Гэта ўжо ўласцівасці самога майстэрства.

70—90 гады мінулага стагоддзя — новая, самая адметная старонка ў творчасці Алесь Звонак. У нечым яна падобная на імклівае ўзыходжанне на нейкую запаветную вышыню, а на самай справе гэта праўдзівае вяртанне другім разам да нядаўна перажытага. Мы бачым асэнсаванне немінулага адразу з трох ракурсаў — зблізку, зводдаль і, самае галоўнае, знутры. Не, я зусім не бяруся сцвярджаць, што ўсе яго вершы, якія сёння ствараюць гонар нашай паэзіі, пісаліся напрыканцы жыцця. Паэт жа і сам прызнаецца, што ў «глыбінях вечнай мерзлаты» загінулі ажно чатыры томікі яго вершаў. Ды, відаць, і сама жыццёвая выснова, заключаная ў радкі «мацней усякай смерці // Да жыцця й людзей любоў мая», з’явілася не ў 1990 годзе, а значна раней.

Талент Алесь Звонак з новай сілай успыхнуў, калі ўсеагульная ўвага да паэзіі на абсягах былой вялікай краіны нібыта пачала згасаць. Але самім часам яму дадзена было слова і права, каб ён ад імя свайго пакалення звярнуўся да пакаленняў наступных, туды, дзе заўсёды чалавек бачыць і шукае свой працяг. Разуменне гэтага яскрава працываецца ў вершы пра скрыпача: «Дум светлых чысціню вярнуў ты раптам мне, // Як ноч вяртае дню расой умыты ранак». Не столькі само перажытае, як глыбокі роздум над ім хвалюе нас у апошніх вершах паэта. Мудрасць жыцця часта патрабуе ад чалавека не толькі асэнсавання перажытага, але і яго ўдумлівага пераасэнсавання. Непазбежна прысутнічае яно і ў апошніх вершах Алесь Звонак. І, вядома ж, гэтыя творы патрабуюць новага і ўдумлівага прачытання. Спадзяёмся на яго.

У гады маёй працы на Рэспубліканскім радыё Алесь Звонак быў для нас, радыйцаў, не толькі частым госцем, але і сваім чалавекам. Ён часта выступаў у эфіры з успамінамі пра сваіх сяброў і аднагодкаў. Потым яны склалі кнігу «Нesпакойныя сэрцы». Вельмі па-свойску, раскавана трымаўся паэт і ў студыі перад мікрафонам. Можа, таму, што і сам некалі, на самым пачатку, працаваў на тым жа радыё. Часам згадваў смешнае і кур’ёзнае са сваёй радыйнай практыкі.

Не было яшчэ тады ніякіх магнітных стужак і магнітафонаў. Усе перадачы ішлі «жыўцом», адразу ў эфір. Аднойчы проста са студыі яны вялі трансляцыю нейкага спектакля. Хваляваліся рэдактары і тэхнікі, як усё пойдзе. А тут добра разыграліся акцёры, і ўсё пайшло як па масле. А калі закончылася трансляцыя, забыліся выключыць мікрафон. Пасля эфірнай удачы крыху расслабіліся. Пачалася так званая неафіцыйная частка з вясёлай гаманой ды чаркай. І тады ў эфір паляцелі такія смакаўныя слоўцы, такія досціпы, ды і шумавое афармленне са званом чарак было натуральным. Кажуць, ад слухачоў потым яшчэ доўга ішлі пісьмы з удзячнымі водгукамі на такі незвычайны спектакль. Хоць на самым цікавым месцы яго прыпынілі. Нехта апамятаўся і выключыў мікрафон. Можна толькі здагадацца, якія высновы зрабіла потым начальства.

Мы ў сваю чаргу згадвалі і нешта сваё смешнае. Яно, як вядома, здараецца ў любой справе, у любым калектыве. Не памятаю, здаецца, ніколі не пісаў ён гумарыстычных вершаў, аднак сам па натуре быў чалавекам вясёлым, любы смутак свайго суразмоўцы мог развець нейкай вясёлай згадкай ці тым жа анекдотам, якіх меў у памяці мноства. Магчыма, гэта было толькі знешняе ўражанне.

Кажуць, такія людзі вельмі перажываюць унутрана. Але нічога ўнутранага не схаваш у вершах, калі яны закранаюць перажытае. Самая пераканаўчая рэч — жыццёвая праўда.

Памятаю, як аднойчы ён завітаў да нас на Чырвоную на сваёй яшчэ новай «Волзе». Тут жа падняўся на другі паверх у рэдакцыю. І яшчэ з парога выгукнуў: «Ну, то паедзем, хлопцы, на дачу! Чакаць болей не магу, ды і віно маладое набрала моцы!»

Мы хуценька апануліся ды за ім. У машыне — цэлы экіпаж: Юрась Свірка, Іван Калеснік, Валянцін Мыслівец ды аўтар гэтых радкоў. Вось тут я на свае вочы пабачыў, як упэўнена гэты чалавек паважаных гадоў кіруе машынай, лёгка маневруючы на вузенькіх колішніх вуліцах Мінска. Хоць і прыгаворваў увесь час: «Старэю я, хлопцы, зрок садзіцца. Відаць, хутка трэба будзе развітвацца з “гачкай”». Пройдзе нейкі час, і я даведаюся, што паэт сапраўды развітаўся са сваёй машынай, падарыў яе сыну свайго сябра з Кіева. На Лысгорскай дачы мы апусціліся ў неглыбокі скляпок, дзе стаялі бутлі з маладым віном, а потым на верандзе яшчэ доўга смакавалі сонечныя іскрысты напой з паэтавага саду. І слухалі гаспадары, мала гаварылі самі, толькі зрэдку нешта пыталіся ды перапытвалі. Пятро Барысавіч вяртаў з памяці такія трагічныя сцэны, такія чалавечыя гісторыі, што сухалі мы ўсё гэта з заміраннем сэрца. Такое не перакажаш. Не было ў манеры яго расповеду нейкага артыстызму, але быў нейкі даверлівы тон спавядальнага маналогу. Зноў вярталіся да яго шчыmlівай аж да слёз «Сагі аб каханні», вярталі з далечы часу шмат таго, што стала цяпер вершамі.

Малодосць у тыя гады шумела і «бурапеніла». Людзі яго пакалення будучы потым і самі здзіўляцца той незвычайнай сіле творчага ўздому, маладой і невычэрпнай энергіі, з якой бралася моладзь за любую справу. У нейкі дзясятак гадоў укладваецца работа адказным сакратаром газеты «Чырвоная Полаччына» і кіраванне полацкай філіяй «Маладняка», работа на Рэспубліканскім радыё і ў часопісе «Маладняк», вучоба ў Белдзяржуніверсітэце і аспірантуры ў Ленінградзе.

На схіле жыцця паэт нібы з лёгкасцю прамовіць:

*Былому век не паўтарыцца,
Не набягай, сляза, кradком.
Прыемна ўсё ж жывым лічыцца,
Пабыўшы тройчы мерцяком.*

Ён пражыў вялікае і няпростое жыццё, зрабіўшы шмат для росквіту літаратуры і мастацтва роднага народа. Шкадаваў, што бясследна зніклі яго манаграфія аб тэатры Меерхольда, якой аддадзена каля трох гадоў працы, і вялікая манаграфія аб тэатры Галубка, у стварэнні якой дапамагаў сам Уладзіслаў Галубок. Шкадаваў, што не дайшлі да чытача вершы з тых чатырох томікаў, што «загінулі дзесьці ў глыбінях вечнай мерзлаты». Былі ў яго і п’есы, і кінасцэнарыі, але самай галоўнай для сябе ён лічыў паэзію, якая добра папличніцкай ішла з ім праз усе жыццё. Яна не толькі пешыла, але і ратавала ў цяжкія хвіліны, і служыў ёй чалавек і паэт Алесь Звонак самаахвярна, да самазабыцця.

Казімір КАМЕЙША

Таямніцы шашы М4

Звычайна падарожжы адбываюцца заплававана. І, канешне, з абвязковым вызначэннем загадзя таго месца, куды кіруешся. Ды ці не ўсюды можна сутыкнуцца з выключэннямі. Гэтае для мяне стала асабліва прыемным, бо, не думаючы-гадаючы, з дома не выязджаючы, нечакана апынуўся ў Пустынках. Не сумняваюся, што пра гэты населены пункт мала хто чуў. Я, прынамсі, і не здагадаўся. Як жа тады трапіць у яго, калі ён не існуе? Як і заўсёды — дзякуючы падарожжю. Не столькі ў прасторы, колькі ў часе. Каб не заінтрыгоўваць, раскажу пра ўсё па чарзе.

Пачынаць трэба з часоў вельмі даўніх. Яшчэ з IV стагоддзя, калі рымскі імператар Канстанцін Вялікі прыняў хрысціянства. Ды любое пачынанне, як добра вядома, мае свае плюсы і мінусы. Многія пасля гэтага забыліся заповедзь Хрыста дапамагаць бліжнім. Больш аб сабе дбаць пачалі. Прыналежнасць да хрысціянства для ўласнай выгоды выкарыстоўвалі. Тыя, хто хацеў жыць у згодзе з Хрыстовым вучэннем, не змірыліся з гэтым. Пакідалі абжытыя мясціны, адасабляліся ад свету і людзей. Манахамі пачалі іх называць.

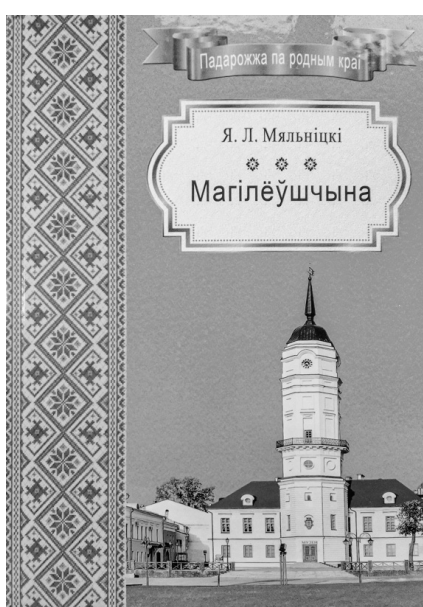
Некаторыя апынуліся далёка ад родных мясцін. А ўжо бліжэй да нашых дзён і на тэрыторыі сучаснай Беларусі. У тым ліку і каля Мсціслава. Аблюбовавалі бязлюднае месца. Нядоўга думаючы, назвалі яго Пустынню. Першымі насельнікамі яго сталі нібыта манахі з Кіева. Пасля да іх далучаліся і іншыя, хто не прымаў тлум людскі і клопаты, далёкія ад праведнага жыцця. Назва Пустыні ўзнікла пазней, калі памяншалася ўжо не адно пакаленне гэтых насельнікаў.

Пра Пустыні я даведаўся з кнігі Яна Мяльніцкага «Магілёўшчына». У ёй, праўда, раскажана не пра ўвесь гэты рэгіён, калі казаць па-сучаснаму, Магілёўскую вобласць. Каб увесць згадаць, адной кнігай не абыйсцяся. Гаворка ідзе толькі пра частку яе. Пра мясціны, што знаходзяцца на ўсходзе Прыдняпроўскага краю. У «Прамове» Ян Леанідавіч канкрэтызаваў, як пойдзе гэтае завочнае падарожжа: «Першапачаткова наш шлях будзе ісці па шашы М4, якая будавалася з мэтай найбольш хуткага злучэння Мінска з Магілёвам, потым — па калыцавай шашы вакол Магілёва і затым у напрамку Чавус, Мсціслава, Крычава, Чэрыкава, Слаўгарада. І напрыканцы вандроўкі наведваем Магілёў, каб потым зноў вярнуцца на шашу М4».

Чаму ж гаворку я пачаў менавіта з Пустыняк? Знаёмячыся з новай кнігай, абавязкова спаткаў праглядаю (бадай, так паступаюць ці не ўсе) яе змест. Адрозны спыніў увагу на населеных пунктах, назвы якіх мне нічога не гаварылі. У вочы асабліва кінуліся Пустыні. Узнікла заканамернае пытанне: а чым жа яны вызначаюцца, калі суседнічаюць з раённымі цэнтрамі? Не кажучы ўжо пра Магілёў. А яшчэ і таму, што па нейкай прычыне іх абмінула ўвага пераймальнікаў назваў населеных пунктаў, якіх ставала ў савецкія часы. Магло ж замест Пустыняк з'явіцца штосьці безаблічнае, нахштальт Сонечная, Лугавая ці нават Вясёлая. Пачаў чытаць кнігу з аповеду пра іх і не пашкадаваў. Тое, што раскажу коротка пра Пустыні, не сумняваюся, натхніць шмат каго з чытачоў зрабіць падарожжа па ўсходняй Магілёўшчыне, і менавіта з гэтай вёскай, якая некалі была. І цяпер ёсць. Аднак як быццам і няма яе.

У наваколлі Пустыні сталі вядомы пасля таго, як каля 1380 года тут з'явіўся манастыр. Узнікненне яго звязана з мсціслаўскім князем Лунгвінам, сынам вялікага князя літоўскага Альгерда. Наконт таго, як усё адбывалася, існуе легенда ў некалькіх варыянтах.

Ян Мяльніцкі прыводзіць два з іх, падрабязней засяроджваючыся на першым. У абодвух выпадках зыходны момант аднолькавы. Лунгвін Альгердавіч нечакана страціў зрок.

І вось аднойчы прысніўся яму нейкі стары, параіўшы ісці ў Пустынь, як тады гэтая мясціна яшчэ называлася. Там, сказаў ён, ёсць крынічка з гаючай вадой. Паслухаўся князь старога і назаўтра накіраваўся ў дарогу. А на шляху сваім напаткаў чалавека, голас якога яму падаўся знаёмы. Калі абмыў вочы вадой, адразу стаў бачыць. Здзіўляўся, што перад ім той чалавек, які сніўся.

Цуд на гэтым не скончыўся. Стары нечакана знік, быццам растварыўся ў паветры, а на месцы, дзе той стаяў, — дрэва. А на ім вісіць ікона з выявай Маці Божай. Пасля гэтага Лунгвін Альгердавіч загадаў пабудаваць тут манастыр у гонар Успення Багародзіцы.

Паводле другога варыянта, князь каля крынічкі сапраўды напаткаў старога. Ён назваўся старэйшынам манахаў, якія прыйшлі сюды з Кіева. За сваё цудадзейнае пазбаўленне ад слепаты князь паспрыў ім у пабудове драўлянай капліцы.

На месцы яе мураваная царква Нараджэння Прасвятой Багародзіцы з'явілася толькі ў 1864 годзе. Праіснавала да той часіны, пакуль яе не зруйнавалі ваяўнічыя атэісты. Лёс іконы з выявай Маці Божай па сёння невідомы. Царква ж у Пустынях у канцы мінулага стагоддзя ўсё ж з'явілася. Адметная яна тым, што тут ёсць кніга, у якой названы цуды, звязаныя з крынічкай. Не менш дзіўнае, а правільнай неверагоднае, тое, што адбылося ў 2003 годзе.

Некалі пры кляштары працавала школа для дзяцей з бедных сем'яў і сірот. А параўнальна нядаўна — звычайная сярэдня. Нечакана на адной са сцен будынка з'явіўся вобраз Ісуса Хрыста. Гэта ўспрынялі добрым знакам: трэба аднаўляць. Так Успенскі манастыр набыў сваё другое жыццё. Афійяна яго называюць Свята-Успенскі, а ў народзе кажуць — Пустынкаўскі. Самой жа вёска ўжо няма. Звычайны лёс перспектыўных населеных пунктаў. Аднак толькі

нямногім шанцуе, каб іх вярнулі з небыцця.

Гэта не адзіны выпадак, калі Ян Мяльніцкі, узнаўляючы даўнія падзеі, звяртаецца да легенд, якія сведчаць пра тое, як магло адбыцца нешта неверагоднае ці супадзенне як быццам несумяшчальнага. Раней гэта звязвалі з тым, што «рэлігія — опіум для народа», таму народ і верыў у падобныя цуды. Калі ўжо на тое пайшло, дык Карл Маркс наконт гэтага сказаў інакш: «Рэлігія — опіум народа». Пакінем гэтае сцвярдзенне на яго сумленні. Але ад праўды нікуды не дзенешся. Узяць хоць бы такі выпадак.

У 1661 годзе ў Магілёве адбылося паўстанне супраць маскоўцаў. Водгалас яго мог мець для жыхароў непрыемнасць ажно праз 45 гадоў, калі ў час Паўночнай вайны, у чэрвені 1706 года, у горад на Дняпры завітаў Аляксандр Меншыкаў. Ён асабліва не цырымоніўся. Чым-небудзь не задаволены — не задумваючыся, прадстаўнікоў магістрата арыштоўваў. Успомніў і ўжо даўняе паўстанне, у якім яны ўдзельнічалі.

Па сёння ў Магілёве няма тых, хто ўпэўнены, што выратаванне прыйшло ад цудатворнай іконы Маці Божай з Брацкай царквы: «Падчас царкоўнай службы [...] Меншыкаў стаяў насупраць іканастаса і разважаў, якім чынам выканаць свой намер помсты. Раптам ён страціў прытомнасць. Здарылася гэта настолькі нечакана, што нават падхаліць князя не паспелі і ён грымнуўся аб каменныя пліты». Пасля гэтага ад свайго злога намеру адмовіўся.

Аповед пра падзеі, што адбываліся ў горадзе на Дняпры ў розны час, адметнасці яго, пра знакамітых людзей, звязаных з ім, займае ці не трэць кнігі. Гэта з улікам ілюстрацыйнага матэрыялу. Несумненна, і чытачамі будзе сустрэты з цікавасцю. Аднак праўдзіва сказаць, што шмат чаго больш вядома, чым у іншых аповедах. Гэта не папрок аўтара. Наадварот, пацвярджэнне таго, што кніга краязнаўчага характару добра глядзіцца тады, калі ў ёй суседнічаюць матэрыялы двух планаў. Тыя, якія ўдакладняюць штосьці з вядомага, і такія, якія становяцца адкрыццём. Усё, разам узятае, сведчыць на карысць таго, што з пастаўленай задачай апавядальнік паспяхова справіўся: стварыў аб'ёмны, наколькі магчыма, партрэт усходняй Магілёўшчыны.

Знаёмячыся з некаторымі раённымі цэнтрамі нахштальт Бялыніч, з ужо названым абласным цэнтрам Магілёвам, зазіраючы ў іншыя паселішчы, мясціны, нечым адметныя, так і хочацца згадаць словы з вядомай песні Алеся Ставера: «Каб любіць Беларусь нашу мілую...» Можна нікуды і не выязджаць, а аб'ездзіць яе ўздоўж і ўпоперак. Калі ж гэта ўдаецца не заўсёды, больш чытаць літаратуры краязнаўчага, радзімазнаўчага зместу.

«Магілёўшчына» Яна Мяльніцкага папоўніла бібліятэчку кніг «Падарожжа па родным краі», якую выдавецтва «Беларусь» выпускае з 2019 года. Дарэчы, яна з'явілася не на пустым месцы. Серыя, амаль падобная ёй сваёй назвай — «Па родным краі», — была заснавана яшчэ ў 1985 годзе тагачасным выдавецтвам «Полымя». Аднак праіснавала нядоўга. Не так і шмат кніг выйшла ў ёй, але яны былі запатрабаваны. Ды і па сёння ў асноўным не страцілі свайго значэння. Не віна аўтараў, а іх бяда, што яны мусілі зашмат удзяляць увагі матэрыялам, што тычыліся дзён блізкіх на той час. Безумоўна, ніхто не супраць таго, каб апавядаць пра змены, што адбыліся за гады савецкай улады. Толькі

не на шкоду іншым перыядам. Хоць прычына падобнага перакосу была ў адсутнасці багатага звестак пра іншыя перыяды грамадства. Тагачасная серыя прайграе цяперашняй яшчэ і сваім мастацкім афармленнем, паліграфічным.

Параўнанні з ёю «Падарожжа па родным краі», канешне ж, на карысць. Аднак не толькі па згаданых якасцях. Не менш важна тое, што ў «Беларусі» сур'ёзна ставяцца да гэтага выдавецкага праекта. Таму і кнігі ў ім выходзяць не з выпадку да выпадку. Не так ужо і шмат часу прайшло, як атрымалася ладная бібліятэка. Калі згадаць кнігі, то гэта: «Брест на перекрестках уникальных судеб» Мікалая Аляксандрава, «Сем вежаў Навагрудка» Мікалая Гайбы, «Стаўбцоўшчына: нататкі пра людзей і гісторыю», «Прыдзвінне. Літаратурна-краязнаўчыя вандроўкі» Івана Каліноўскага, «Ігуменскі павет» Алеся Карлюкевіча, «Тураў: старажытны і сучасны» Юрыя Кур'яновіча, «Случчына. Старонка міла і багата» Алеся Марціновіча і іншыя. Усяго больш за 10 кніг.

Пахвальна, што выпуск серыі працягваецца і сёння, у Год гістарычнай памяці. Хацелася б, каб выданне краязнаўча-радзімазнаўчай тэматыкі захоўвалася і ў далейшым. Тым больш ужо ёсць гатовыя рукапісы, а асобныя аўтары, якія неаднойчы выступілі ў гэтай серыі, працягваюць асвойваць далейшыя абсягі спазнання сваёй вялікай Радзімы Беларусі праз апошні злог намеру адмовіўся.

І вось аднойчы прысніўся яму нейкі стары, параіўшы ісці ў Пустынь, як тады гэтая мясціна яшчэ называлася. Там, сказаў ён, ёсць крынічка з гаючай вадой. Паслухаўся князь старога і назаўтра накіраваўся ў дарогу. А на шляху сваім напаткаў чалавека, голас якога яму падаўся знаёмы. Калі абмыў вочы вадой, адразу стаў бачыць. Здзіўляўся, што перад ім той чалавек, які сніўся. Цуд на гэтым не скончыўся. Стары нечакана знік, быццам растварыўся ў паветры, а на месцы, дзе той стаяў, — дрэва. А на ім вісіць ікона з выявай Маці Божай. Пасля гэтага Лунгвін Альгердавіч загадаў пабудаваць тут манастыр у гонар Успення Багародзіцы.

вед пра радзіму малую. Выданне такіх кніг — гэта і спрыянне яшчэ большаму адзінству ўсіх нас як народа. Праз памяць аб слаўным мінулым, праз усведамленне ўсяго добрага, што робіцца ў нас, лягчэй і больш упэўнена глядзець у дзень заўтрашні.

У нечым і гэта меў на ўвазе наш неўміручы Янка Купала, калі пісаў:

*Пачнём збіраць зарно к жарняці,
Былое ў думках ўваскрашаць,
Каб быт на новы лад пачаці
І сеўбу новую пачаць.*

Да месца прыгадаць і сказанае вядомым расійскім гісторыкам Васіліем Ключэўскім: «У кожнага пакалення могуць быць свае ідэалы, у майго — свае, у вашага — іншыя, але шкада тое пакаленне, у якога няма ніякіх».

Пачакаем жа чарговую кнігу з серыі «Падарожжа па родным краі», каб лепш спазнаць старонку родную, Беларусь сінявокую.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Этымалагічныя эцюды*

3 кнігі «След самаеда»

Лета

На беларускай мове *лета*, на рускай, на сербскай, на македонскай *лето*, на ўкраінскай *літо*, на балгарскай *лято*, на польскай *lato*, на славенскай, на славацкай *leto*, на чэшскай *léto*, на харвацкай *ljeto*, на верхнялужыцкай *lěso*, стараславянскай *лѣто*: адны мовазнаўцы суадносяць гэтае слова з літоўскім *lėtas*, што азначае павольны, лагодны, спакойны, іншыя —

Слоўнікі тлумачаць, што вырай — гэта, па-першае, цёплы край, куды на зіму адлятаюць пералётныя птушкі, па-другое, чарада саміх гэтых птушак. У «Поўным царкоўнаславянскім слоўніку» праціерэя Грыгорыя Дзячэнкі гаворыцца: «Вирій, вырій, ирій — дзівосны край язычніцкага часу; само слова, здаецца, аднаго кораня са словам рай і мае аднолькавае значэнне. Па разуменні язычніцкім, там знаходзяцца спачылыя продкі і адтуль пасылаюцца душы нованароджаных людзей; адтуль прылятаюць вешчыя птушкі і прадказваюць лёсы нараджэння, шлюбу і смерці. У гэтую цёплую шчасную краіну, за морам-акіянам, адлятаюць на зіму птушкі...»

Паводле адной мовазнаўчай версіі, слова «вырай» — запазычанне з іранскай, дзе яно выводзіцца ад слова, што азначае «арыйская краіна», паводле другой мае балцкае паходжанне і старопрускае *iuriau*, літоўскае ды латышкае *jūra*, што азначае «мора», у яго аснове. Само ж слова, у беларускай і ўкраінскай формах, вынікла з фраземы «в'їрей» (у вырай): у ёй прыназоўнік спалучаецца з назоўнікам.

Аднак у слове «вырай» фанема «в» узялася не ад прыназоўніка, а ад спіранта «й», які адпачатку прысутнічаў у тым слове, ад якога яно паходзіць, а яно паходзіць ад слова «ірій» (вымаўляецца *іурий*): на ненэцкай мове гэта месяц у тым самым двайным значэнні, што і ў беларускай, — нябеснае свяціла і частка года. З ім суадносяцца нямецкае *Jahr*, нідэрландскае *jaar*, англійскае *year*, ісландскае *ári*, дацкае, нарвежскае, шведскае *år*.

У ненэцкім годзе месяцы маюць свае адмеціны: у ім ёсць месяц арла, месяц прылёту варон, месяц гнездавання птушак, але няма месяца адлёту. Тым не менш самі птушкі заўсёды ведаюць, калі ім адлятаць, і адлятаюць у сваю пару, у свой *ірий*. І адлятаюць найперш у самое неба, у краіну, дзе свеціцца месяц, у *ірий*.

Апроч гэтага, ненэцкага, варыянта версіі, вымалёўваецца яшчэ адзін — энецкі. Ён больш просты, але ў гэтай прастаце яго прывабнасць. Ён звязаны са словам *ire* (гэтак яно значыцца ў энецкім слоўніку М. А. Кастрэна), *jire* (гэтак у марфалагічным слоўніку энецкай мовы Т. Мікалы) ці, у кірылічнай транслітарацыі, *ире*. Нямецкае слова *Reihe* суадгукаецца з ім, яго значэнне «чарада». Птушкі ляцяць у вырай — птушкі ляцяць «у чараду», «у чароды»: так яно вытлумачваецца семантыкай энецкай мовы.

Той і гэты — ненэцкі і энецкі — варыянты ўземададаюцца: шчырае беларускае слова «вырай» ім сваё.

Харкаў

Рэкі не цякуць проста, яны звільстыя; звільна на ненэцкай мове *хара*, звільсты і крывы таксама *хара* (гэтае азначэнне стасуецца і да ракі, і да дарогі), і, атэстуючыся, тапонімы ўводзілі гэтую адмеціну і прыкмеціну ў сваё найменне.

Горад Харкаў (укр. Харків, рус. Харьков) і аднайменная рэчка, якая праз яго працякае: хто каму даў найменне і што яно азначае? Існуе больш за тузін версій паходжання тапоніма «Харкаў», якія, у сваю чаргу, распадаюцца на два варыянты. Паводле першага, ад патамоніма (наймення ракі) займеў сваё найменне айконім (найменне горада), паводле другога — наадварот: рака атрымала сваё найменне ад наймення горада. Значым, што апроч згаданай ракі праз горад працякае яшчэ большая рака, яе найменне Лопань, і рэчка Харкаў упадае ў яе як прыток, аднак ні яно

(найменне), ні яна (рака) не прысутнічаюць у гаворцы аб паходжанні наймення горада.

У «Топографическом описании Харьковского наместничества с историческим предуведомлением...» 1788 года выдання гаворыцца, што горад займеў сваё найменне ад наймення ракі: «Губернской город Харьков, привилегированный, называется по речке Харьков, при которой он расположен». Большасць гісторыкаў і краязнаўцаў трымаюцца гэтай версіі, аднак пры гэтым застаецца не вытлумачанай і не адкрытай сама этималогія наймення, а ў ёй ключ.

Калі паглядзім на карту, убачым, што рэчка Харкаў не больш, а нават менш звільстая, чым якія іншыя рэкі, звільстасць не яе адмеціна. Але там, дзе яна ўпадае ў раку Лопань, разам з ёю ўтварае красамоўную звільну, дугу, луку, і якраз на ўзвышаным плато гэтай звільны і заснавалася стойбішча-паселішча. Калі? Недзе ў неаліце ці ў мезаліце, кажуць археолагі, і першымі яго насельнікамі былі тыя, хто даў яму назву, — самаеды. Вось жа, ад наймення звільны *хара* паселішча займела найменне Харкаў, а ад яго — рэчка.

Лексема *хара* — першы кампанент наймення, другім кампанентам выяўляецца скарачанае лексема *коавас* (у множным ліку *кѡввас*), што азначае куваксу, саамскі чум. *Хара + коавас (кѡввас) > хара + ков*: упісаны ў самадзійскую даўніну, «Харкаў» вытлумачвае сябе як «жытлішча на звільне».

Хварэць, халуй

Вытлумачваючы слова «хварэць», адны этималагі суадносяць яго з авестыйскім *chvara* («рана»), іншыя — са стараверхнянямецкім *swëran* («балець»), нехта яшчэ са стараіндзейскім *khōras* («кульгавы») ці *jvarās* («ліхаманіць»).

У параўнанні з імі самадзійская версія выглядае дакладнейшай і красамоўнейшай. «Хварэць», паводле яе, гэта *ха"ворць* — «легчы, разлегчыся ў той час, калі іншыя займаюцца справай», і *ха"ворта(сь)* — «ляжаць у той час, калі іншыя займаюцца справай»: той самы дзеяслоў у незавершаным трыванні. «Хварэць» і «лядачыць» тут ураўноўваюцца: хворы апынаецца ў статусе абібока, абібок — у статусе хворага.

«Халуй» — пагардлівая мянушка слугі, лёкая. Мовазнаўцы суадносяць гэтае слова са словамі «падхалім», «нахал», «халоп», «халасты», «расхолек» (у польскай мове «слуга», «найміт», «паслугач»), аднак, суадносячы,

Фота з сайта 24tv.ua

Вырай

На беларускай мове *вырай*, на ўкраінскай *вирей*, *вирій*, на польскай *wyrzaj* (дыялектнае), на рускай *ирий*, *ирей*.

Фота з сайта fabula.club

* Працяг. Пачатак у №№ 24, 27, 30, 32, 36, 37, 40, 43 (2021 г.), № 3 (2022 г.)

Пасля цемры зімніх начэй вясновае сонца ўзыходзіць...

У паветры ўжо лунаюць водары вясны, у прыродзе абуджаецца неверагодная прага да жыцця. А ў душы чалавека ўзмацняецца жаданне любіць, дарыць любоў, абвострана адчуваць роднасную душу і прыгажосць. Да Дня святога Валянціна ўвазе чытачоў — творы айчынных аўтараў з матывамі кахання, пошукаў цеплыні ды шчасця.

Таццяна КАЛЕНІК

Ён доўга блукае па Траецкай гары.
Шукае каханую.
Недзе за спінаю скаліцца Хлусаў мост¹,
а тут, на сціхлай вуліцы,
залітай рассеяным святлом ліхтароў,
ён углядаецца наперад...
прыглядаецца да бруку...
Бліскачае каменне,
нібыта ільсняны кот,
дурэе,
ловіць кіпцюрамі
спалоханыя кроплі дажджу
і думае, што гэта жывыя істоткі.
Кроплі скачуць паўсюль:
па дахах, па адлівах,
каля ног.

...А калісьці
ў Афганскіх цяснінах
так хацелася піць.
Дождж.
Злева — скамянелыя вочы жанок.
Направаруч жа, у падваротні,
то смяецца,
то круціць стары патэфон
рэха.
Вабіць цёплым вокам карчма...

Змоклае да ніткі паліто
ён павесіў побач з парасонам
у вялікія памяранцавыя кветкі.
Абтрусіў капялюш.
Шчодрая чарада кропель рассекла
ўтульнае наветра «Старавіленскай»,
стукнулася аб падлогу,
разбіўшыся на мноства
мікраскапічных пацерынак.
А па іх — афіцыянты,
сальса,
падэспань.

...А калісьці
у Афганскіх цяснінах
ратавала жыццё адна,
падобная на слязу каханай, кропля.
Яна з'яўлялася ніадкуль,
як цуд,
як дар Багоў,
які неслі яны ў жмені
скрозь межы і адлегласці,
а потым шукалі яго
сярод усіх, хто дыхае і не дыхае побач.

Цёпла.
Трапяткія агенчыкі свечак
не адпускаюць позірк,
трымае духмяны водар глінтвейна,
лашчыць усмешка
ўладальніцы парасона.
...А за дзвярыма,
у ядранай цемры вуліцы, —
агеньчыкі ў сэрцах скамянелых жанок.
На чорных хвалях Свіслачы
зыбяцца знічкі.
Дарэмна намагаецца дождж.
Не патушыць!

Кропля...
Адокуль?!
Нібыта дар Багоў,

які прынеслі яны ў жмені
скрозь межы і адлегласці
і адиюкалі яго тут,
сярод усіх, хто дыхае і не дыхае побач.
Кропля! Нібыта няўлоўны пацалунак
дакрануўся да скроні...
«Яна тут! Тут!» —
кінуўся ён...
да дзвярэй,
туды,
куды ўцякалі сляды на падлозе! Кроплі!

Як доўга ён блукаў па Траецкай!..
За спінаю — цёплае вока карчмы.
Забывае паліто
каля парасона ў вялікія
памяранцавыя кветкі.
Недзе ў падваротні
знямела рэха,
збянтэжанае крыкам пульсаў
чалавека,
які гучае каханую!
— Спыніся ж! —
вырвалася з грудзей!
— Спыніся-я... —
умяшлася рэха,
нібыта імкнулася дапамагчы чалавеку.

Яны ўслухоўваюцца ў пустэчу,
спадзеючыся пачуць адказ.
Яны ўглядаюцца,
свецяць ліхтарыкам тэлефона!
Халодна.
Вочы прывыкаюць да цемры...

Прад імі —
скрозь ціхі шэпт дажджынак —
выспа
скамянелых
жанок.

¹ Мост над ракой Свіслач каля Траецкага перадмесця ў Мінску.

Людка СІЛЬНОВА
Кахання для ўсіх

Мне шкада, што я не маю
Жару ў сэрцы — не кахаю.
«А кахання ёсць для ўсіх...» —
Быццам прамаўляе ўслых
Клумба першымі лісткамі.
Вецер. Сонейка над намі.
Гараджане ў яркіх ботах
(Хто ў зімовых — зменіць потым,
Як вясна ўбярэцца ў сілу).
Вось і я шапчу ўжо: «Мілы...»
«Мілы» — дзядзечка з вусамі,
Нясе голымі рукамі
(Без пальчатак! хуткі, спрытны,
Шалік з шоўку) ў скрынцы скрыпку.
...Недзе шчоўкне футарал —
А там музыкі карал.
Незабыўнае гучанне
Песні сілы і кахання.

Таццяна СЯМІРСКАЯ

Мы лічым хвіліны,
падзеі і словы.
Мы побач — часамі,
мы разам — часова.
Як слынны Арфей,
што сыходзіць са сцэны,
ты выйдзеш з пакоя —
і злучацца сцэны...

Людміла ШЧЭРБА

ты варыш суп —
таварыш суп
чырвоны
суп, гэта — міса
міса, гэта — суп
міса-супу поўная міса
лакаваная
вершаў нізка
каралямі яблык
ля печы сушыцца
зялёным вокам
аліўкі касавурацца
на карункі наліснікаў
гульня ў словы
гульня ў стравы
вясёлая справа
і ўпісваючы
сябе ў чарговы
круг драпіка,
я разумею:
з табой гатовы
дзяліць бананы, і нягоды,
і яблык, і лёс...

Таццяна КРЭНЬ

Калі да маленькай бяды дадаць
адну кроплю гора,
То выйдзе за берагі няшчасця салёнае мора.
Калі да асенняй тугі дадаць
адзіноту і холад,
Патрушчыць жыццё на драбкі
адчаю каменнае кола.

Не трэба на горычы дзён замешваць
такія напоі,
Што сэрца не грэюць цяплом,
але дадаюць болю.

Калі да маленькай бяды дадаць
кроплю смеху і волю,
А на асенняй тузе раскласці
пасьянс кляновы,
То сэрца заб'еца раўней
і час хаду запаволіць.
Пасля цемры зімніх начэй вясновае сонца
ўзыходзіць.

Віктар КАЖУРА

Нізрынь — і ўздымі.
Зняваж — і аблашчы.
Ў някельным — гаючым — агні
Ачышчуся я, прапашчы.
Забі — і распі.
Цыгут дай чаішу
За дзёрзкія — зорныя — дні,
За любасць — і здраду нашу.
Спалі — і развей
Над памяці пушчай
Танюткі прывід надзей —
Подых — апошні — пякучы.
Нізрынь — і распі.
Забі — і спалі.
Развей — і ўздымі.
Бо мройнаю яваю насланне:
Рукі чужыя цябе абнялі.
А ты прапаштала... імя маё.

Іван КАПЫЛОВІЧ

Ты да прыпынку ідзеш адна
З усмешкаю на твары.
І будзе добра мне відна
Усхваляванасць, мройнасць дня,
Што без ніводнай хмары.
Плылі па небе і ў душы,
Як дзіўны сон, аблогі.
І ані кроплі ад імжы.
Чагосьці буду я тужыць,
Твае пачуўшы крокі.
— Ты нерашучы, — скажаш мне
Зусім неспадзявана.
Жальба ў тваіх вачах мільгне,
І я на міг аслупянеў,
Пачуццямі скаваны.
Хвіліна гэтая крыжом
І шкадаваннем будзе.
З прыпынку я адзін пайшоў
Не міма сцюжаў і дажджоў,
Што неспакой абудзяць.

Георгій МАРЧУК

Ён жыў у невялікім палескім гарадку, і прозвішча яго было Стэфан Зуб, а мянушку меў Байструк. Адкуль яго бацька родам, ніхто не ведаў, гадала яго адна маці, якая працавала санітаркай у бальніцы. Стэфан быў вышэй сярэдняга росту, хударлявы, але жылісты. З маленства нелюдзімы. Вельмі не любіў, калі яго называлі Байструком, таму біўся да крыві з месцаковымі хлопцамі. У войска не ўзялі па нейкіх прычынах. Ездзіў Стэфан з суседам па вёсках, будавалі магазіны. Сусед і вывучыў яго на муляра. Маці пайшла рана з жыцця і раптоўна. Ажаніўся позна на жанчыне старэйшай на тры гады, развядзенчы. Доўгі час жылі яны небагата. Стэфан быў скупаваты, але ўпарты. Рэдка купляў сабе і жонцы новае адзенне: хацеў мець добрую капейчыну, каб быць як яго аднакласнікі. У гардэробе Стэфана — старое шэрае паліто ды дзедаў кажух. Жонку сваю любіў, але дзяцей у іх не было. Вёў Стэфан гаспадарку. Часта сварыўся на жонку: «Ты чадару пачыш з бабамі?! У агародзе ўсё зеллем парасло, трупсы галодныя!» Шкуркі трусаў вырабляў сам і вазіў на продаж у Пінск. У праваслаўныя святы сям'я хадзіла ў царкву. Але жонку ад сябе нікуды не

адпускаў, нават у царкве трымаў за руку. У Бога не верыў, хрысціўся аўтаматычна, глядзячы на іншых.

Гаворку з людзьмі не заводзіў, усе здаваліся падазронамі, ды і не было яму чым хваліцца, а слухаць пра поспехі іншых не хацеў.

«І мы разбагацеем, прыйдзе і наш час», — казаў ён жонцы.

Меў Стэфан вялікі сад. Раслі ў ім грушы, вішні, яблыкі, алыча і чатыры жоўтыя слівы, якія былі толькі ў яго на ўвесь гарадок. Нават калі хто і прасіў саджанец, не даваў. Вартаваў і дзень, і ноч. А там, дзе раслі слівы, да адрыны працягнуў электрычнасць, ноччу ўставаў і ўключаў святло. Злодзеі баяліся лезці ў сад...

На суседняй вуліцы жыў гарэзлівы падлетак Косцік. Хлопцу надта ж хацелася пакаштаваць гэтых жоўтых, смачных сліў. Прасіць у Стэфана — безнадзейна, усё роўна не пачастуе. І Косцік рызыкнуў...

Быў цёплы дзень жніўня. Сонейка выйшла з-за хмар. Людзі пакідалі працу на сваіх гаспадарках, пахаваліся ў хатах, каб пераचाкаць духату. Такі час і выбраў Косцік. Лёгка перамахнуў праз плот, падпоўз па-пластунску да дрэў і хутка пачаў рваць слівы і хаваць у кішэні і за пазуху.

Стэфан ці ў дождж, ці ў спакогу выходзіў на ганак пакурыць. І зараз гаспадар выйшаў на перакур і заўважыў злодзея. Схапіў вялізны дрын і пабег у сад. Косцік у гэты момант азірнуўся, падскочыў і врануў да плота. Заचाпіўся калашыной за штыкеціну, і... дрын прасвісцеў над вухам, потым рэзкі боль у пятах.

— Заб'ю, — недзе адзаду хрыпеў Зуб.

Гэтым разам Косціку ўдалося збегчы ад злога суседа. Маці сказаў, што штаны раздзер, гуляючы ў футбол.

Больш на такі падзвіг Косцік не хадзіў, а, убачыўшы Стэфана, пераходзіў на другі бок вуліцы.

Злы чалавек

Апавяданне

Час прабег вельмі хутка. Вырас і Косцік. Закончыў Ленінградскі медінстытут, стаў вядомым хірургам, абараніў кандыдацкую і доктарскую дысертацыі. Працаваў у Таджыкістане. Пасля распаду СССР вярнуўся на радзіму, у Беларусь, дзе ўзначаліў кафедру агульнай хірургіі ў Мінскім медуніверсітэце.

Стэфан тым часам клаў сваё здароўе, каб толькі разбагацець. Хаця і не ведаў, нашто яму тое багацце. Спачатку хацеў пабудавать новую хату, але каму яе пакінуць? Дзяцей няма. Адрамантавалі старую: правялі водаправод, памянлі вокны, набылі новы тэлевізар. Цяпер у Стэфана было два паліто, два касцюмы, маторная лодка, рахунак у банку, але здароўя... Доктары выявілі язву страўніка. Але Стэфан не давяраў мясцовым лекарам. Сваё жонкі параіў звярнуцца да сталічных медыкаў.

Так Зуб аказаўся ў сталічнай бальніцы, дзе была кафедра Канстанціна Пятровіча Вераб'ёва, таго самага гарэзлівага Косціка.

Канстанцін Пятровіч не паказаў віду, што памятае і ведае Стэфана. Але Стэфан адразу пазнаў «злодзея». «Можа, забыўся пра слівы? — думаў Зуб. — А калі не... І зараз адпомсціць? Хто дакажа? Сэрца ў мяне слабае: не вытрымаў і ўсё...»

Стэфан звярнуўся да загадчыка аддзялення, каб яму рабіў аперацыю іншы хірург, толькі не Вераб'ёў. Але яго пачалі супакойваць:

— Канстанцін Пятровіч — выдатны хірург: калі ён бярэцца, значыць, аперацыя складаная. Не турбуйцеся, усё будзе добра.

Не зусім супакоіў Зуба загадчык аддзялення. Стэфан усё больш і больш думаў, што Косцік абавязкова яму адпомсціць.

Расказаў свае асцярогі жонцы. Тая пачала супакойваць:

— Што было — тое прайшло. Ён ужо не той гарэза, а выдатны хірург. У цябе праблема з галавой... Супакойся. Заўтра пройдзе аперацыя добра. Гэта ж трэба тае прыдумаць: ён мяне зарэжа... Выкінь з галавы дурныя думкі!

Словы жонкі трохі супакоілі Стэфана. Але гэтай ноччу спаў ён дрэнна, сніліся жахі.

Аперацыя прайшла паспяхова. Стэфан Зуб адышоў ад наркозу і спытаў:

— Жывы?

— Жывы, жывы, — супакоіла медсястра.

Стэфан упершыню пасміхнуўся.

У палату зайшоў Канстанцін Пятровіч, пацікавіўся самаадчуваннем, быў уважлівы і добразычлівы да пацыента.

«Чаму ён нічога не кажа пра слівы?» — лётала думка ў галаве Стэфана.

Ён папрасіў жонку купіць жоўтых сліў і прывезці яму, але толькі жоўтых!..

На наступны дзень Зуб пачаставаў Канстанціна Пятровіча жоўтымі слівамі.

— Дзякуй. А тыя слівы, дзядзька Стэфан, ці растуць яшчэ? — пацікавіўся хірург.

— Няма, — уздыхнуў Зуб. — Мы старэем, і дрэвы — таксама...

— На жаль. А ведаеце, у мяня чамусьці перад вачыма не тое, як я ўцякаў, а тое, як прыгожа цвілі вашы слівы...

— Дзякуй вам, Канстанцін Пятровіч...

Праз тыдзень Стэфана выпісалі з бальніцы.

Памякчэў сэрцам Стэфан Зуб. Ранней вясной пасадзіў у сваім садзе тры жоўтыя слівы. Доўга стаяў каля іх. Дзіўна, ён ніколі за сваё жыццё не плакаў, а зараз накацілася нейкая слеза. Стаяў і дзякаваў Богу, Косціку — Канстанціну Пятровічу. Можа, упершыню задумаўся аб тым, каму ўтульна і добра жывецца побач з ім. А можа, такая думка і не кранула яго сэрца. Можа, мне, аўтару, так захацелася гэта ўявіць?..

На памежжы перакуленых эпох

Мініяцюры

Анекдатычная гісторыя з жыцця хутаран.

Здарылася нешта ў хутараніна з нагой. Апухаць пачаў ступак. Не моцна так, але ж і балеў. Паехаў да доктара.

Той сказаў разуцца, зняць шкарпэткі і закасаць калашыны як мага вышэй.

Пацыент усё гэта зрабіў, але толькі на адной назе.

— Разувайце і другую ды здымайце шкарпэтку.

— Навошта?

— Ды каб параўнаць здаровую з хвораю.

— Не-не, доктарку, не буду здымаць, я другую нагу не мыў.

Перасяліўшыся на хутар, знайшоў тут шмат старых рэчаў.

Вось вялізнае кола з шырокім металічным кругам і масіўнымі драўлянымі распоркамі-спіцамі, прымацаванае да сцяны сельніка, — гэтак тут называюць пабудову для сена, свіран. Ад яго ідзе такі ж шырокі рэмень-прывад, зроблены з нечага дужа падобнага да пажарнага шланга, да маленькага кола.

Старэйшыя жончыны браты, якія вырасталі на гэтым хутары, распавялі, што гэта старая механічная тачыльна. Маленькі круг з'яднаны з тачыльным. Круціш вялікі круг няспешна, а малы — хутка-хутка. Тачы сабе сякеру, нож, караўніцу (ёю здымаюць кару са ствала спілаванага дрэва), ды што заўгодна тачы.

А яшчэ праз рэдуктар ён звязваўся з сячкарняй. Быў час, калі вялікае кола круціў, ходзячы па крузе, конь. Справа ў тым, што нашыхоўваць сечку прыязджалі сюды з поўнымі вазамі сена-саломы жыхары ўсіх суседніх хутароў. Цэлая вытворчасць атрымалася, дык конь вох як аблягчаў усю працу.

Вось цэп, якім на такую вымалочвалі зерне. Даволі тоўстая жэрдка, да якой ланцугом усяго ў дзясятка звенняў прымацавана кароценькая жэрдка. Падняў.

Ого, цяжкая штука. Гэта ж якую сілу трэба было мець, каб цэлымі днямі малаціць ёю збажыну на таку.

Перабіраю свае старыя публікацыі ў розных газетах, якія ў мяне ў асобнай папцы «Нестарэючае». Не дакранаўся да гэтай папкі больш за дзесяць гадоў, а мо і дваццаць.

Жыццё наша за гэты час змянілася не тое што кардынальна — перакулілася. Але перачытваю некаторае — хоць зараз публікуй.

Вось гісторыя трыццацігадовай даўнасці. Яна пра тое, як адна вельмі паважаная і аўтарытэтная (заслужана) у райцэнтры жанчына-медык жаліцца даўняму суседу-сябру пры выпадковай сустрэчы, які балбес у яе сын: у 25 гадоў нідзе не працуе, бадзеецца, п'е. А ён раскажаў, што стварае фірму па распілоўцы і апрацоўцы будаўнічай драўніны. Яна ўзмалілася, каб прыняў на працу сына, абразуміў яго па-мужчынску, бо яна для гэтага вельмі мяккая, а муж даўно загінуў, ну і каб той нарэшце пачаў зарабляць.

Мужчына пагадзіўся, але паплакаўся, што яму для таго, каб запусціць канвеер, не хапае пяці тысяч долараў, а крэдытавацца ўжо няма дзе. То няхай яна спачатку вырачыць яго, а ён, як толькі запусціць канвеер, праз якіх паўгода ці нават раней яе вырачыць.

— Дык у мяне і пяці долараў няма — не тое што пяці тысяч, — адказала яна.

— Затое цябе вельмі паважаюць не толькі ў райцэнтры, але і ў раёне. Табе ніхто не адмовіць. А я праз год вярну з працэнтамі.

Нейкім дзівам яна назбірала патрэбную суму. Ёй і праўда пазычалі, бо не сумняваліся ў сумленнасці.

Скончылася ўсё тым, што ёй у рэшце рэшт давялося прадаць у гарадку кватэру, каб вярнуць пазыкі, і перабрацца ў родную вёску ў бацькоўскую хату. Балазе, якраз паспела на пенсію выйсці.

Нібыта з сённяшніх рэалій спісана, а ўжо цэлае пакаленне змянілася.

Перабіраў увечары кнігі на кніжных паліцах на ўсіх сценах ад падлогі да столі. Стомлены ад фізічнай працы на хутары, вырашыў пачытаць нешта лёгкае і глыбокасэнсоўнае перад сном. Натрапіў на даўно чытаную кнігу Янкі Брыля «З людзьмі і сам-насам» 2003 года выдання, тады ж і купленую за 3900 рублёў (лічба алоўкам накрэслена на апошняй старонцы вокладкі; колькі гэта сёння?). І знайшоў у ёй паперкі, як закладкі са сваімі запісамі алоўкам. Трэба ж, запісаў-запісаў дый забыў.

Адзін з тых накідаў пра кароткасць.

У кнізе мініяцюры, запісы ды эсэ на 332 старонках. Усё для мяне цікавае. Але сярод гэтага цікавага трапляюцца, і нярэдка, перлы: не толькі мудрыя ды надзённыя, але і зразумелыя ўсім і кожнаму. Стала шкада, што яны губляюцца сярод так званных залітаратурных, пра літаратуру, пісьменнікаў, лірычна-задумлівых, якія для абывацеля недасягальныя. Вось бы выбраць іх ды выдаць асобнай невялічкай кнігай старонак на 30.

Для сябе зрабіў выснову, што пісаць трэба каратка і нямнога і пра самае надзённае ды зразумелае ўсім і кожнаму. Тады, магчыма, значна болей чытачоў будзе ў твай кнігі. Дый час цяпер такі, што людзям не да чытання, бо ўсе бягом-бягом-бягом, заробак-заробак. Хоць ты выдавай кнігі, у якіх па пяць-дзесяць трохрадкавікаў, але каб кожны запамінаўся, як, напрыклад, анекдот, народная прымаўка, на крайні выпадак афарызм.

Таму закружляюся. Хопіць мучыць чытача. Лепей заняцца пошукам такіх перлаў, каб хоць адзін з іх трапіў у самае сэрца ўсяго народа. А непрыкметная для народа вузенькая праслойка творчага бамонду з высокім інтэлектам, канечне ж, ацэніць напоўніцу і па праве непрыкметнае народам, ды гэтага так мала, як кропля ў моры. Таму і грукае сэрца пасярод ночы, нібы велікан-вернідуб тупае за сцяною.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Прахапіўся пасярод ночы ад незразумелага тупату. Гучны і на дзіва рытмічны. Але дзе? За акном ці за сцяною? І хто? Нібыта велікан-вернідуб тупае-грукае. Пільна так прыслухаўся і нарэшце дайшло: гэта ж сэрца ў грудзях такае. Нешта трывожна было перад сном, прачнуўся — таксама. Усхапіўся і пабег да камп'ютара «мініяцюрніца» — нешта даўно гэты жанр закінуў. Адсюль — не знайшоў іншай прычыны — такая трывога-тупат-грукат.

Шмат хто хацеў бы ўваскрэснуць, ды мала хто гатовы дзеля гэтага памерці.

Магчыма, геніі і бессмяротныя, затое бяздарнасці жывуць даўжэй.

Жывучы на хутары, прыкмеціў: калі робіш фізічна цяжкую працу — гной выкідваеш ці дровы колаш — не пацееш, а як сядзеш за камп'ютар пісаць ды разумова напружваешся, дык увесь лоб мокры. А, бывае, уначы проста ляжаш, нейкія думы думаеш — і таксама ўзмакрэеш. Няўжо фізічная праца лягчэйшая за разумовую ці творча-разумова-духоўную, бо чаму ж тады ўстаеш з-за стала стомлены, а пасля рыдлёўкі-віл-сякеры — прасветлены, хіба што мышцы смыляць, дый тое прыемна.

Пуцявіны даследчыцкага слова — пытанні без адказаў

Зусім нядаўна — 15 снежня 2021 г. — Беларусь адзначыла 100-годдзе з дня нараджэння вядомага даследчыка літаратуры — Сцяпана Хусейнавіча Александровіча. Да гэтай знакавай даты супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча сумесна са сваякамі пісьменніка падрыхтавалі мастацка-дакументальную выстаўку «Пуцявіны роднага слова», якая будзе працаваць да 18 лютага.

Сцяпан Александровіч апынуўся ў шэрагу тых даследчыкаў, якія далі новы штуршок развіццю багдановічазнаўства напрыканцы 50-х гадоў мінулага стагоддзя. У гады, калі яшчэ былі жывыя людзі, якія непасрэдна ведалі паэта і з якімі яму пашчасціла мець стасункі. Гэта дазволіла Сцяпану Хусейнавічу апублікаваць унікальныя звесткі, датычныя біяграфіі Максіма Багдановіча. Разам з тым з адлегласці часу і выяўленай на гэтую пару інфармацыі матэрыялы выклікаюць шэраг пытанняў.

Наколькі важным бывае слова ў кантэксце даследчыцкай дзейнасці, можна лёгка пераканацца на прыкладзе інтэрв'ю, якое Сцяпан Александровіч узяў у былога рэдактара яраслаўскай газеты «Голос» Сяргея Каныгіна, таварыша Максіма Багдановіча. Размова пра гутарку, запісаную ў 1957 годзе і надрукаваную ў газеце «Літаратура і мастацтва», а таксама неаднаразова перадрукаваную ў шматлікіх аўтарскіх выданнях і біяграфічных зборніках:

— Мая першая сустрэча з М. Багдановічам адбылася ў рэдакцыі некалькіх восенню, — апавядае Сяргей Сцяпанавіч, — добра не памятаю, калі гэта было — у 1909 ці 1910 годзе... Быў у рэдакцыі я адзін, калі зайшоў высокі чарныя гімназіст у панашанай крылатцы.

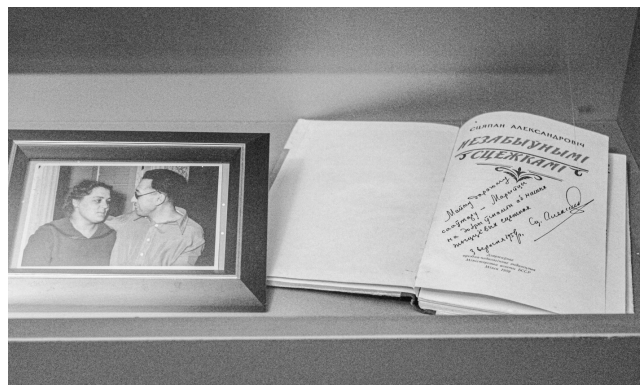
У «Автабіяграфічным очерке» Сяргея Каныгіна гэты ўспамін мае пэўныя адрозненні: «Глубокой осенью 1910 года скверная погода рано меня заставила явиться в редакцию, и я принялся за свою работу... Но кто-то постучался. В дверь на ответ «войдите» показался высокого роста молодой человек в непромокаемом плаще, из-под которого видна была серая студенческая тужурка с золотыми пуговицами.

— Максим Богданович — назвал себя пришедший, подавая мне руку и извинился, что помешал мне».

Няпэўная часавая прывязка, а таксама блытаніна ў апісанні гардэроба маюць, між тым, даволі сур'ёзныя наступствы. Бо надаючы няпэўнасці атрыбуцы твораў, якія зараз прыпісваюцца аўтару «Вянка». Згодна з успамінамі Каныгіна, М. Багдановіч пісаў нататкі пра жыццё Дзямідаўскага юрыдычнага ліцэя, а, як вядома, туды Максім паступіў толькі восенню 1911 года. Калі апісанне і гады згадаліся правільна, то ён наўрад ці мог пісаць пра юрыдычны ліцэй, бо там яшчэ не вучыўся.

Згодна са статыстычнымі звесткамі атрыбутаваных твораў Багдановіча, прадстаўленых аўтарам гэтых радкоў на XII Міжнароднай навукова-практычнай

канферэнцыі «Ярослав Мудрый. Проблемы изучения, сохранения и интерпретации историко-культурного наследия» (Яраслаўль, 2021 год), пачатак актыўнага супрацоўніцтва М. Багдановіча з газетай «Голос» прыпадае на канец 1912 — пачатак 1913 гг.

Фрагмент выставы.

Разам з тым, калі кіравацца ўспамінамі Сяргея Каныгіна, запісанымі Александровічам у 1957 годзе і супрацоўнікам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР І. Гарэцкім у 1958 годзе, Максіму Багдановічу прыпісваюцца публікацыі, падпісаныя псеўданімамі Эхо і Rion. Творы, падпісаныя псеўданімамі Эхо, з'явіліся ў газеце ў 1909 (2), 1913 (3), 1915 (1). Rion толькі ў 1910 (4) годзе.

Сцяпан Александровіч быў няблага абазнаны ў біяграфіі Максіма Багдановіча, і ён, верагодна, звярнуў увагу на храналагічныя нестыкоўкі. Магчыма, канчатковы тэкст матэрыялу ў «ЛіМе», дзе ўпершыню публікавалася інтэрв'ю, быў крыху падкарэктраваны, магчыма, усё было перададзена даслоўна. У сувязі з гэтым вялікую цікавасць могуць выклікаць нататкі С. Александровіча з падарожжа па Волзе, чарнавыя запісы інтэрв'ю з Каныгіным і магчымае ліставанне з былым рэдактарам газеты «Голос».

Другі момант, на які нельга не звярнуць увагу, — гісторыя апошніх дзён жыцця Максіма Багдановіча. На адным з эпізодаў варта спыніцца асобна. Размова пра ўрывак з нататкі Сцяпана Александровіча «Ля сіння бухты...»: «Вяртаўся я на змярканні. Каб адшукаць найкарацейшы шлях у горад, прыйшлося звярнуцца да жанчыны, якая ішла наперадзе. Па дарозе мы разгаварыліся. Калі я сказаў, што быў на магіле беларускага пісьменніка, які памёр у Ялце ў 1917 г., мая спадарожніца спынілася і запытала:

— Ці не памёр ён на Мікалаеўскай вуліцы? Малады такі, прыгожы студэнт?... Памёр адзінока, а бацька прыехаў праз некалькі дзён, як яго пахавалі?

Я сцвярдзальна ківаў галавою, але ніяк не мог сабе ўявіць, што зусім выпадкова натрапіў на чалавека, які сустракаўся з паэтам тут, у Ялце.

— Як яго прозвішча? Багдановіч? Прозвішча не ў памяці, але жыў ён у доме Марыі Цямко, у асобным пакойчыку на другім паверсе...

— Ён! Гэта ён! — пацвердзіў я.

— Мясце як медыцынскую сястру клікала гаспадыня, калі яе кватаранту было кепска і ішла горлам кроў...

І Валянціна Анатольеўна Кацарэўская — так звалі маю спадарожніцу — расказала наступнае...

Звесткі, прыведзеныя Александровічам, унікальныя, бо гэта ледзь не адзінае сведчанне пра апошнія дні жыцця Багдановіча, а мы разам з тым нічога не ведаем пра Валянціну Кацарэўскую, акрамя паведамлення пра яе ад Сцяпана Хусейнавіча.

Дзіўнымі выглядаюць і абставіны іх знаёмства. У даследчыцкім жыцці адбываюцца самыя неверагодныя рэчы, але ўявіць такую сустрэчу і выпадковасць у рэальным жыцці амаль немагчыма. Хутчэй за ўсё Александровічу прыйшлося з нейкай прычыны апусціць абставіны знаёмства з Кацарэўскай. Але гэта толькі гіпотэза. Ізноў жа, чарнавыя накіды, ці магчымае ліставанне, маглі б праліць святло на гэты важны эпізод.

Супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча імкнуцца збіраць інфармацыю пра пошукавую дзейнасць у галіне багдановічазнаўства ў спадзеве, што мы зможам трапіць на недаследаваныя дакументы і факты, ідучы следам за папярэднікамі.

Родная хата Сцяпана Александровіча. Горад Капыль.

Вывучэнне творчай і эпістальнай спадчыны Сцяпана Хусейнавіча ў гэтым плане з'яўляецца даволі перспектыўным кірункам, бо дазваляе ўнесці яснасць у абазначаныя моманты бібіяграфіі і біяграфіі Максіма Багдановіча.

Міхал БАРАНОЎСКІ, фота аўтара

«У родным краі ёсць крыніца жывой вады»

Як вядома, ідэя бескарыслівага служэння народу не толькі паўплывала на светасузіранне Максіма Багдановіча, але і прадвызначыла адметныя рысы яго ідэалаў пра грамадства, вёску і горад, родную краіну, рэлігію і космас, што было абумоўлена схільнасцю аўтара да паглыбленага вывучэння гісторыі, этнаграфіі, міфалогіі, мастацкай культуры беларусаў. Прынамсі, светасузіранне вядомага айчынага класіка фарміравалася пад уплывам беларускай народнай творчасці.

Свае ідэі — ужо прагнастычнага характару — адносна будучыні беларускага народа М. Багдановіч тонка ўплывае ў крытычныя працы пра беларускае нацыянальнае адраджэнне і шляхі павышэння нацыянальнай самасвядомасці беларусаў («Беларускае адраджэнне», «Забыты шлях»). Напрыклад, у літаратурна-крытычным артыкуле «Забыты шлях» назіральны

крытык падкрэслівае: «Як кожны народ мае сваю нацыянальную душу, так ён мае і свой асаблівы склад (стыль) творчасці, найбольш прыдатны да гэтай душы. Ёсць ён і ў нас, беларусаў, і мы мусіма звярнуцца да яго, каб улажыць што-небудзь сваё ў скарбніцу светавой культуры...»

Беларуская пісьменнасць і народная песня ўспрымаюцца М. Багдановічам як «цэлае» і «частка» ўсеагульнага нацыянальнага светасузірання. Менавіта таму ён разгадвае таямніцу каштоўнасці для славянскіх культур (і сваёй культуры ў прыватнасці) думкі пра ўнікальнасць кожнай нацыі, кожнага народа. Узнікае пытанне: якім чынам?

У крытычных працах М. Багдановіча становіцца відавочнай яго здольнасць размяжоўваць і глыбока ўспрымаць блізкароднасныя культуры, дзякуючы чаму прыходзіць яснае ўсведамленне таго, што беларуская народнасць стала набываць самастойнасць напрыканцы XVIII стагоддзя («Беларускае адраджэнне»). Спачатку занябаная вёска, а пазней і індустрыяльны горад становяцца цэнтрам фарміравання нацыянальнай

самасвядомасці беларускага народа ў цэлым. Па меркаванні М. Багдановіча, Я. Купала, Я. Колас, А. Гарун, Ядвігін Ш. — гэта тыя людзі ад зямлі, якія прайшлі няпростую школу жыцця, пачынаючы з працы на зямлі і на розных прадпрыемствах і працягваючы яе на ніве нацыянальнага адраджэння. Да таго ж гэты шлях уласнага нацыянальнага самавыхавання даследчык літаратуры раскрыў у многіх сваіх працах крытычнай скіраванасці («Кароткая гісторыя беларускай пісьменнасці да XVI стагоддзя», «Глыбы і слаі»).

Прынцып цэласнасці ў выяўленні пачуццяў імпаанаваў М. Багдановічу ў творчасці Я. Купалы. Беларускі крытык прытрымліваўся меркавання, згодна з якім недастаткова толькі аднаго лірызму, толькі адной праўдзівасці, каб у слове выявіць уражанне ці пачуццё — і асабліва патрыятычнага характару. Акрамя таго, як вынікае са зместу працы «Глыбы і слаі», рух пачуццяў, дынаміка з'яўляюцца для «песняра чыстае красы» першаасновай пры стварэнні ўласных твораў. За ўзор у гэтым напямку ён бярэ творчасць К. Буйло,

перспектыўнай паэтэсы і палымнай патрыёткі свайго краю.

Вучоныя і да гэтых часоў спрабуюць разгадаць таямніцу творчасці М. Багдановіча. У нечым яна звязана з сумашчэннем навуковага і мастацкага падыходаў да паэзіі, што дазволіла ўважліваму айчыннаму крытыку — пры вывучэнні спадчыны іншых краін — у поўнай меры ўвасобіць цэлыя сістэмы нацыянальных уяўленняў і традыцый беларускага народа праз выяўленне ў мастацкіх творах духоўнага свету чалавека, які характарызуецца арганічнай сэнсавай завершанасцю і цэласнасцю («Паэзія геніяльнага вучонага», «Санет»). Менавіта натурфіласофія і народнае светасузіранне — у разуменні М. Багдановіча — становяцца неад'емнай часткай жыцця беларуса-славяніна.

У адной са сваіх прац выдатны вучоны М. Мушынскі адзначыў: «Талент Багдановіча-вучонага і крытыка роўнавалікі яго таленту мастака...» У гэтых залатых словах і трэба шукаць першавыток ісціны, якую пісьменнікі і вучоныя імкнуцца знайсці доўгія гады...

Таццяна МАЦЮХІНА

Зямля, на якой здараюцца цуды

Спантанная вандроўка ў Жыровічы, якая мела мэтай часовы адпачынак і вызваленне ад штодзённай мітусні і беганіны, заўсёдных дробных клопатаў, адбылася ў дзень памяці Уладыкі Філарэта. Год таму ён знайшоў свой апошні прыстанак на тэрыторыі Жыровіцкага манастыра. Манах Іаан, у мінулым знакаміты паэт Зьніч, альбо Алег Бембель, падзяліўся ўспамінамі пра сьлыннага мітрапаліта і развагамі пра духоўнае жыццё. Гутарка аказалася змястоўнай, паглыбіла разуменне сутнасці з’яў у непрадказальных быццёвых плынях... Вытрымкі з размовы прапануем да ўвагі чытачоў.

Чалавек, сустрэчы з якім пераварочваюць жыццё

Упершыню пачуў пропаведзь Філарэта ў Мінскім кафедральным саборы ўвосень 1978 года. Тады Беларусь была на мяжы ператварэння ў атэістычную рэспубліку, а я, вальнадумец, заставаўся нехрышчоным. Нягледзячы на тое, што мая цётка Анастасія, якая ў свае студэнцкія гады пабывала ў ГУЛАГу, настойліва, з малых гадоў, уклала ў мяне думку, што трэба хрысціцца. Хрысціцца не хацеў, бо быў перакананы, што царква абмяжуе маю свабоду, а я жадаў заставацца свабодным. Казаў цётцы: «З мяне дастаткова, што Бог даў мне вас, а праз вас Ён кіруе і мной!» У такім стане я ўпершыню і пачуў казань мітрапаліта і быў неверагодна ўзрушаны! Бо пабачыў сапраўды свабоднага чалавека, які адчувае Сусвет і прамаўляе пра яго так, як хоча і ўспрымае!

А цётка мая сябрала з мітрапалітам Антоніем, які служыў у Кафедральным саборы, — ён даваў ёй чытаць часопісы Маскоўскай патрыярхіі. Часта бываў у яе ў гасцях і чытаў той часопіс — усё клалася мне на сэрца. Адно што не рашаўся прыняць хрышчэнне.

Тады ж, пачуўшы Філарэта, пачаў рэгулярна слухаць яго пропаведзі... Мінуў час, узнялося магутнае нацыянальнае адраджэнне. Для мяне была істотнай праблема мовы. І аднойчы падалося, што Філарэт ставіцца да мовы не надта спрыяльна. Напісаў я ў сувязі з гэтым дзёрзкі верш. Верш той да яго дайшоў — і ён мяне пасля гэтага заўважыў. Здагадаўся, што менавіта я — аўтар. Падышоў раз па благаслаўненне — а ён і гаворыць: «Ну што, Олег, вершы пішаеш?» Адказваю: «Пішу, уладыка, благаславіце і даруйце, калі што не так!»

Пазней Філарэт стварыў біблейскую камісію па перакладзе Евангелія на сучасную беларускую мову, увёў Дзень беларускіх святых... Маё раскаянне за той дзёрзкі ўчынак у сувязі менавіта з гэтым падзеямі вылілася ў серыю вершаў. Яны былі надрукаваны ў 1988 годзе ў беластоцкім выданні «Саната ростані», прысвечаным тысячагоддзю хрышчэння Русі...

Часам даводзілася прысутнічаць на абмеркаваннях па перакладзе Бібліі. Запомніўся выпадак: спрачаліся, як правільна пісаць «Ісус» — з адным ці двума «і»? Меркаванні раздзяліліся. Тады Філарэт паглядзеў на мяне ды кажа: «Алег, рассудзі нас!» Я адказваю: «Уладыка, Ісус!» Філарэт усміхнуўся, больш спрэчак не ўзнікала.

Такім чынам, асоба яго мяне пераканала, што сапраўдная свабода чалавека — у Хрысце. Пачаў схіляцца да таго, што трэба хрысціцца. І так здарылася, нібы Гасподзь Сам падвёў мяне да маладога святара, айца Георгія Латушкі, тады настояцеля Петрапаўлаўскага сабора. На той момант настояцелю было 28 гадоў — высокі, прыгожы, разняволены... Таксама прыклад таго, што сапраўдная свабода — у Хрысце... Ён запытаў, ці хрышчоны я. Адказваю, што не. Папрасіў благаслаўнення... Айцец Георгій тайна, на сваёй кватэры, мяне ахрысціў... Хроснай маці стала Валянціна Дышневіч, бібліятэкар тагачаснай Ленінкі (як тады называлася Нацыянальная бібліятэка Беларусі). Хросным бацькам пагадзіўся быць Уладзімір Конан, мой навуковы кіраўнік (я працаваў у Акадэміі навук, пісаў дысертацыю). Гэта быў 1982 год. Калі б нас за гэтай справай застукалі, пакаралі б усіх...

Потым за лонданскую кніжку «Роднае слова і маральна-этычны прагрэс» (цікава, што не за хрысціянскія вершы, а менавіта за кніжку, якую я і тут спрабаваў надрукаваць, ды не атрымалася) мяне выгналі і з партыі (дзе я быў 12 гадоў сябрам атэістычнай арганізацыі), і з акадэміі. Давялося развітацца

з бацькоўскай хатай, а здароўе настолькі пагоршылася, што ледзь данеслі да аперацыйнага стала... Гасподзь стварыў такія ўмовы, што ў свеце мне не засталася месца — але праз тое я апынуўся тут, у Божым доме... Калі прыехаў сюды і папрасіўся на поспех да старца Мітрафана, мяне адразу і ўзялі! Благаслаўненне даў Мітрапаліт Філарэт, тады архімандрыт і настояцель Жыровіцкага манастыра.

Манах Іаан (у мінулым — паэт Зьніч).

Дык вось, мітрапаліт ад першага свайго з’яўлення ў маім жыцці праз сустрэчы, часам эпизадычныя, нібыта выпадковыя, а насамрэч быў у тым Божы промысел, павярнуў маё жыццё: ад свавольнага вальнадумца да паслушніка манастыра... Перакананы, што мітрапаліт Філарэт — той, праз каго Гасподзь стварыў цуд — ператварэнне амаль цалкам абязбожанай прасторы ў хрысціянскую дзяржаву.

Здараліся сустрэчы і тут, у манастыры... У хуткім часе пасля майго прыезду сустрэліся мы ў вузкім манастырскім калідоры. Я і кажу: «Уладыка, благаславіце!» Ён моцна мяне прытуліў... Я і кажу: «Бацька не адрынуў мяне, прыняў у свой дом...» Ён доўга трымаў мяне і благаславіў. Я прыняў гэта як дараванне маёй дзёрзкасці і праяўленне Боскай ласкі... Іншым разам ён ішоў у суправаджэнні іншых асоб, але, пабачыўшы мяне, спыніўся ды кажа: «Алег, пачытай нам верш!» А незадоўга перад тым з’явілася ў мяне страфа, ну і падумаў: «А чаму б не прачытаць?» Чытаю:

Старац і чада

— *Старча! У час усясветнага скотства,
Што і сівых спакусіла,
Ці ў наяўнасці подзвіг юродства?
— Чада! Ён нам не па сілах...*

Выслухаўшы, усе пакланіліся і без слоў пайшлі далей...

Пачынаць дзень з чыстай старонкі

Айцец Мітрафан, побач з магілкай якога і пахавалі мітрапаліта Філарэта, і натхніў мяне на радкі «Старац і чада». Гісторыя была такая. Прышоў да яго на паслушэнства, а ён пачаў даваць мне для чытання літаратуру пра юродзівых. А ў мяне да юродзівых было надзвычай прыхільнае стаўленне, бо яны, па сутнасці, пачуваліся вольнымі людзьмі... Настолькі, што дазвалялі сабе свабодна трымацца з усёй грамадой, якая і смялася з іх, і здэкавалася, і біла камянямі. Гэтая іх свабода мяне ўражвала, але адчуваў, што сам такога дазволіць сабе не магу. Бо за тое, што дазваляў сабе ў мінімальнай ступені, атрымліваў сур’ёзныя «пстрычкі»...

А тут старац Мітрафан адну за адной дае мне гэтыя кніжкі... Я ў яго і пытаю: «А ці магчымы падобныя подзвігі ў наш час?...» Ён паглядзеў хітравата і адказвае: «Нам гэта не па сілах!» Хаця сам дэманстраваў прыклады... Так, была слабасць, якую інакш як мілай не называю цяпер: яго душа не выносіла, калі ён назіраў, як нядбайна мы карыстаем Божыя дары. Напрыклад, калі хтосьці ўключыў ваду ў кране на поўную моц, каб проста спаласнуць рукі, калі гарэла святло без патрэбы... Сам ён мыў рукі пад тоненькім струменёвым. Паўсюль выключыў непатрэбныя лямпачкі... І мяне, келейніка, бывала, ноччу разбудзіць ды кажа: «Ідзі, правер, ці не гарыць дзе лямпачка!» І раніцай будзіў: «Ідзі, правер!» Усе з яго пасмейваліся...

Але ж не проста так тое было. Генерал дэ Голь, калі яго б другі раз выбралі прэзідэнтам, першае, што зрабіў, увайшоўшы ўвечары ў Елісейскі палац, — пачаў абыходзіць усе залы і выключыць святло. У атачэнні паду-малі, што праз сталыя гады генерал з глузду з’ехаў... А, як аказалася, у гэты час быў агульнаацыйна-нальны эксперымент. Дыктар па тэлебачанні аб’явіў: «Мадам і месье! Выключыце, калі ласка, усе непатрэбныя лямпачкі і прыборы ў дамах і на прадпрыемствах!» У выніку знізіліся расходы электраэнергіі на адну трэць...

Дык вось, аднойчы пасля вячэрняга богаслужэння старац выключыў святло. А па калідоры ішоў мітрапаліт Філарэт і ледзь утрымаўся на нагах на прыступках, пра якія забыў... І тут убачыў Мітрафана ды кажа: «Святлаборац! Каб такога больш не было!...» Старац плюхнуўся на калені са словамі: «Ваша высокапра-святшчэнства! Благаславіце прыступіць да выпраўлення!...» Мітрапаліт махнуў рукой ды пайшоў... Толькі апынуўся за вуглом, старац падымаецца з каленя ды выключае тую лямпачку, а пасля — і астатнія... Гэта ён пры мне, келейніку, паказаў прыклад класічнага юродства: з аднаго боку, павага да мітрапаліта, а з іншага — немагчымасць адсыці ад сваіх перакананняў. Я ўспрыняў гэта як далікатнае благаслаўненне дзейнічаць па яго прыкладзе, фармальнае благаслаўненне на ўмеранае юродства.

Быў яшчэ выпадак. Неяк я забавіўся і забыў прынесці старцу вячэру. Прыходжу, а ён, галодны, ужо спіць. Будучы хворым на паралюш, пластом ляжаў ужо некалькі месяцаў. Раніцай прачынаемся, я і кажу: «Айцец Мітрафан, даруйце, забыў пра вячэру ўчора, вершы пісаў». Ён адказвае: «Усё забылі, усё даравалі, пачынаем дзень з чыстага аркуша...» Пазней з’явіўся верш:

*Каб ангелы радасна нас віталі,
Усе крыўды з сэрца выкінем вонкі.
Усё забылі, усё даравалі,
І пачынаем дзень з чыстай старонкі!*

Гэта было асноўным матывам старца: пачынаць дзень з чыстай старонкі... Не па сілах браць на сябе не трэба, але форма юродства дзеля Хрыста, якая па сілах, — абавязковая для штодзённага выканання!

На прыкладзе Мітрафана Гасподзь паказаў цуд. Упершыню ў старца здарыўся інсульт у маі 1997 года, на 82 годзе жыцця — той застаўся паралізаваны. Дактары разводзілі рукамі: маўляў, а што вы хочаце, узрост жа... Усе ў манастыры маліліся за яго жыццё. Я даглядаў яго з мая да верасня — у верасні старац устаў на ногі! Дый так хадзіў, што маладыя семінарысты за ім не паспявалі! Больш чым праз год надарыўся другі інсульт. Ізноў маліліся за яго і паднялі на ногі малітвамі! Толькі на 91 годзе, у 2006-м, Гасподзь забраў старца Мітрафана пасля 4-га інсульта...

Цяжкае жыццё пражыў старац Мітрафан. У чэрвені 1941 года скончыў аўтадарожны інстытут у Маскве, па размеркаванні апынуўся на Беларусі, а тут вайна, і ён — у акупацыі... Прыбіўся да партызан і стаў камандзірам падрыўной групы — а гэта фактычна смяротнікі. Мікалай Ільін, як тады яго звалі, не быў веруючым. Аднойчы яго групе недалёка ад Жыровічаў давялося ўцякаць ад немцаў і сабак. Камандзір схаваўся ў яме, прыкрыўся галінкамі і ўзмаліўся ў думках: «Госпадзі, калі захаваш мяне жывым, буду служыць Табе ўсё астатняе жыццё...» Сабачы брэх, які быў зусім блізка, спачатку сціх, а пасля пачаў аддаляцца...

Пасля вайны Мікалай Ільін прыйшоў да манастыра і болей ад паўстагоддзя заставаўся тут спачатку як паслушнік, інак, потым — келейнік...

Вось і мне пашчасціла быць келейнікам у старца Мітрафана і штосьці ад яго пераняць, а ўжо як я гэта зрабіў — Гасподзь ацэніць...

**Запісала Яна БУДОВІЧ,
фота аўтара**

Народжаны з попелу

Апаленая памяць

18 лютага — сто гадоў з дня нараджэння Міхаіла Андрэевіча Савіцкага, ганаровага грамадзяніна горада Мінска. Сусветна вядомы мастак, агульнапрызнаны класік рэалістычнага жывапісу пражыў доўгае і багатае на падзеі жыццё, аднак, на жаль, каб век звекаваць і адзначыць уласнае стагоддзе, нейкіх дзесяці гадоў яму ўсё ж не хапіла. Як бы там ні было, Міхаіл Андрэевіч на доўга ўпісаў уласнае імя ў гісторыю, працягвае жыць у шматлікіх работах, што і сёння ўпрыгожваюць сцены многіх мастацкіх галерэй краіны ды надаюць высакароднасці фондам найбуйнейшых музеяў.

А пачалося ўсё ў далёкім 1922 годзе, калі зімовым днём у вёсцы Звянчычы на поўдні Аршанскага павета Віцебскай губерні (цяпер уваходзіць у склад Талачынскага раёна) у прастай сялянскай сям’і з’явіўся на свет Міхаіл Савіцкі. Бацькі яго не маглі пахваліцца высокім становішчам у грамадстве ці асаблівай маёмасцю. Працавітыя сяляне, яны толькі рупіліся аб ураджай, дзень пры дні апрацоўваючы зямлю. У пэўны момант вёску наведалі бальшавікі, абвясціўшы надыход новай эпохі, якая прынесла з сабой калектывізацыю і разруху.

Правёўшы першыя два дзесяцігоддзі свайго жыцця ў атмасферы страху і ва ўмовах перманентнага, мякка скажам, недадання, хлопец, як здавалася, насуперак усяму бліскуча скончыў школу. Аднак прымяніць свае веды ў якой-небудзь справе яму, на жаль, не давялося. Будучы народны мастак — а пакуль васьмнаццацігадовы хлопец з адным толькі атэстатам на руках — у 1940 годзе быў прызваны ў Чырвоную Армію і накіраваны служыць на Паўночны Каўказ. Пачатак вайны ён сустрэў у Махачкале, адкуль потым у складзе сумна вядомай 345-й стралковай дывізіі быў перакінуты на ўзбярэжжа Чорнага мора для абароны Севастопалю.

У ліпені 1942-га Міхаіл Савіцкі разам з нешматлікімі ацалелымі саслужыўцамі быў узяты фашыстамі ў палон. Наступныя тры гады азнамянуюцца для тых нямногіх страшэннымі, біблейскага маштабу пакутамі, бясконцымі кругавымі блуканнямі і канчатковым сыходжаннем у самае пекла. Сімферопальская турма, перасылачныя лагеры ў Бахчысарай і Нікалаеве, найскладанейшае этапіраванне ў Германію, прымусовая праца на дзюсельдорфскім заводзе, няўдалыя спробы ўцёкаў, Бухенвальд, Мітэльбау-Дора, цюрынгскія камяніломні, урэшце штрафныя ізалатары Дахау...

Натуральна, далёка не ўсе змаглі выбрацца жывымі з глыбінь гэтага вогненнага віру. Савіцкаму пашчасціла, і ён выжыў. 29 красавіка 1945 года ў ліку іншых вязняў фашысцкага канцлагера творца быў вызвалены саюзніцкімі войскамі. Яго ледзь жывога знайшлі ў карцары тыфознага барака і адразу адправілі на лячэнне. Напрыканцы 1946 года Міхаіл Андрэевіч нарэшце дэмабілізаваўся... Вайна, пакінуўшы глыбокія раны на сэрцы, што ніяк не жадалі рубцавацца, не адпускала яго да самай смерці. След яе праступае і ў нервовым руху пэндзля, і ў вуглаватых абрысах фігур...

На ростанях

Пэўныя творчыя схільнасці будучага мастака, захапленне малюнкам выявіліся яшчэ ў падлеткавым узросце, калі хлопец дапамагаў афармляць кабінеты ў Коханаўскай сярэдняй школе. І толькі пасля вайны гэтая энергія атрымала выхад. У 1947 годзе Міхаіл Савіцкі паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча, якое скончыў праз чатыры гады. Затым, да 1957-га, навучаўся ў Маскоўскім мастацкім інстытуце імя В. Сурыкава («Сурыкаўка»), пра які захаваў вельмі цёплыя ўспаміны, калектыў якога ў пазнейшыя часы нярэдка згадваў добрым словам. Навучанне ў Маскве аказала на яго моцны ўплыў.

«Познія грушы», 1983 г.

У асноўным бытавыя сюжэты, што адлюстроўвалі перажытае ў дзяцінстве. Сярод работ ранняга перыяду асабліва вылучаюцца, напрыклад, дыпломная пастараль «Песня» (1957), букалічныя «Размовы», «На пераездзе» (1958), лірычны «Партрэт жонкі Маргарыты Савіцкай» (1959), пралетарскія «Абавязацельствы» (1960), а таксама некаторыя іншыя.

Пералічаныя карціны, стаўшы своеасаблівымі творчымі практыкаваннямі, адкрылі Савіцкаму шлях у прафесію. Затым ён бярэцца за выпрацоўку ўнікальнага

Фота Кастуся Дробава.

Міхаіл Савіцкі, 2006 г.

аўтарскага почырку, пакрысе адыходзячы ад сацрэалізму да мастацкай выразнасці і асабістага выказвання. Трэба сказаць, нават у ранніх работах віднеюцца рысы індывідуальнага стылю мастака. У перыяд з 1962 да 1969 года ён стварыў такія вядомыя палотны, як «Хлеб», «На бульбяным полі», «Сцелюць лён», «Льнаводы» (1962), «Ураджай» (1966), «Хлябы», «Рабочыя» (1968).

Лічбы на сэрцы

Разам са стылем паступова сталюць і сюжэты. Нарэшце, асмялеўшы і набіўшы руку, творца бярэцца і за мастацкае асэнсаванне ваеннага досведу, тых экзістэнцыяльных перажыванняў, з якімі ён разам з тысячамі пацярпелых салдат сутыкнуўся падчас ваенных дзеянняў. Ваенная тэма праславіць мастака на ўвесь свет, развее апошнія сумневы абывацеляў у яго таленце ды яскрава засведчыць: на сцэну выйшаў па-сапраўднаму буйны аўтар. Амаль праз дваццаць гадоў пасля страшнай трагедыі Міхаіл Савіцкі распачаў мастацкі летапіс тых жудасных падзей.

Нефармальным пачаткам гэтай хронікі стала карціна «Партызаны» 1963 года, якая ва ўласцівай аўтару драматычнай і напружанай манеры спрабуе зафіксаваць тую прыгнечанасць на тварах і ў постацях людзей, што апаноўвае іх перад апошнім развітаннем, перад сыходам на баявое заданне. Неакуратнае кадрыраванне і амаль манахромнае колеравае рашэнне наўмысна адсылаюць да эстэтыкі

«Партызаны», 1963 г.

«Коні, якія спяваюць» (1979) — гэтыя і многія іншыя ўражальныя карціны складаюць змрочную жывапісную серыю...

Чорная быль

Адным з першых у рэспубліцы Міхаіл Савіцкі узяўся за мастацкае асэнсаванне трагедыі на ЧАЭС 1986 года, прысвяціўшы гэтай тэме асобны вялікі цыкл. Аварыя на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі літаральна ашаламіла Міхаіла Савіцкага, зрушыла штосьці ў яго душы. Як потым казаў сам мастак: «Мне здаецца, таму, што адбылося ў Чарнобыле, слова «аварыя» не адпавядае. Па сваіх наступствах гэта катастрофа, а ў адносінах да людскіх лёсаў — трагедыя. Аварыю можна выправіць, ліквідаваць. Катастрофу... Варта ёй адбыцца — і вынікі неапраўныя». Больш за тое, у гэтай падзеі майстар яшчэ тады, у 1986 годзе, прасочваў прадвесце хуткага краху ўсёй савецкай сістэмы. У перыяд з 1987 да 1993 года ён стварыў цыкл карцін аб катастрофе «Чорная быль».

У гэтай маштабнай манументальнай серыі з 10 палотнаў — «Крыж надзеі», «Плач аб зямлі», «Эвакуацыя», «Доля», «Пакінутыя», «Рэквіем», «Настальгія», «Чарнобыльская мадонна», «Відушчы», «Забароненая зона» — мастак папярэджвае аб глабальных гістарычных зменах. «Чарнобыль падвёў вынік цэламу этапу нашага развіцця. Паказаў: далей так немагчыма. Калі Чарнобыль успрынялі як агульную бяду, выправіць наступствы якой можна, толькі злучыўшыся, то паўтарэнне яго будзе крушэннем веры, стратай надзеі на тое, што ў нас ёсць будучыня. Мы абавязаны памятаць Чарнобыль, інакш час пасля гэтай катастрофы ператворыцца ў час перад новай катастрофай», — разважаў творца ў інтэрв’ю 1988 года.

У жыцці сустрэтна вядомы аўтар прытрымліваўся прынцыпу «павінен быць заняты толькі тым, што прыносіць карысць, мае нейкі сэнс». Гэтая формула стала яго надзейным крэда. Як лёс мастака і яго творчы шлях сталі найярчэйшым увасабленнем трагічнай эпохі мінулага стагоддзя, так і яго палотны зафіксавалі асноўныя этапы ў гісторыі нашай краіны... У гонар народнага мастака названа вуліца ў Мінску, яго імя носіць мастацкая галерэя ў самым сэрцы сталіцы. Тут жа, на плошчы Свабоды, прадстаўлены найбагацейшы збор жывапісных твораў Міхаіла Савіцкага — героя Беларусі.

«Відушчы», 1989 г.

Выжыць насуперак усяму

Гэтымі днямі супрацоўнікі Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусі пры падтрымцы грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз мастакоў» зладзілі выстаўку жывапісу пад назвай «Памяць». Цікавая экспазіцыя складаецца з работ знакамітых айчынных аўтараў, пазычаных з калекцыі творчага саюза і аб'яднаных тэматыкай кровапралітнай Вялікай Айчыннай вайны. Мерапрыемства прымеркавана да абвешчанага ў Беларусі Года гістарычнай памяці.

Аднымі з тых, хто імгненна адгукнуўся на выбухі 1941 года і паспрабаваў пры дапамозе сродкаў выразнасці адрэфлексаваць тагачасны падзеі, сталі, несумненна, мастакі. Разуменне вайны як катастрофы сусветнага маштабу, глабальнай трагедыі чалавечых лёсаў прыйдзе да творцаў пазней —

калі астынуць чэравы фэральных печаў і заціхне пажар баявых дзеянняў. Мастакі-франтавікі, якім выпала адчуць вайну на ўласнай скуры, якія насуперак усяму здолелі выжыць у пекле, адлюстроўвалі падзеі па-свойму, вельмі асабіста.

Былыя франтавікі Барыс Аракчэў, Антон Бархаткоў, Адольф Гутель, Пётр Данелія і Яўген Зайцаў, чые карціны прадстаўлены ў экспазіцыі, у сваёй творчасці выяўляюць асаблівае заміланне краявідамі, рэчамі і вобразамі, якія звязаны з мірным бытаваннем. Улюбёным мастацкім прыёмам для іх становіцца кантраснае супастаўленне дэталей ідылічнага жыцця з жахамі вайны, барацьба святла і цемры. Гэтыя творцы пакінулі нашчадкам найкаштоўнейшыя дакументальна-мастацкія сведчання, асабістыя перажыванні вялікага гора.

Побач з творамі старэйшых аўтараў дэманструюцца палотны прадстаўнікоў пасляваеннага пакалення.

Уладзімір Зінкевіч «Актуальнае інтэрв'ю. Алесь Адамовіч», 1987 г.

Народныя мастакі Беларусі Аляксандр Кішчанка і Уладзімір Тоўсцік, заслужаныя дзеячы мастацтваў Беларусі

Уладзімір Гоманаў, Уладзімір Зінкевіч, Віктар Барабанцаў, якія вайну сустрэлі дзецьмі альбо нават нарадзіліся ўжо ў мірны час, спрабуюць па-філасофску, рацыянальна пераасэнсаванне падзеі гераічнага мінулага. У фокусе іх зроку аказваюцца ў тым ліку і падзвігі пасляваеннага аднаўлення, быт наступных дзесяцігоддзяў.

Раны, пакінутыя на цэле беларускай нацыі кровапралітнай вайной, не загіблі і дагэтуль. Вайна застаецца ў полі культурнай памяці, набывае новыя сэнсы, становіцца прадметам усебаковага і падрабязнага мастацкага асэнсавання. Творчасць некаторых аўтараў, у тым ліку і сучасных, літаральна пранізана гэтай тэмай. Праз вытанчаныя партрэты і велічныя пейзажы яны разважаюць, сышла вайна з душы народа ці засталася ў ёй незаўсёды... Выстаўка працягваецца да 28 лютага, уваход — па чытацкім білеце.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Смарагдавы космас

Анастасія Шылягіна — удзельніца шматлікіх міжнародных мастацкіх выставак і праектаў, якія праходзілі ў Беларусі і за мяжой. Першую ж персанальную выстаўку яна вырашыла зрабіць на малой радзіме — у Барысаве. Дарэчы, гораду сёлета спаўняецца 920. У экспазіцыю ўвайшло больш чым 40 работ, створаных за 2014—2021 гады. Іх можна аб'яднаць у адну серыю, распачатую на другім курсе навучання ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Ждаеце ўдасцаль надыхацца пахамі вільготных зараснікаў папараці, паслухаць шоргат лістоты і шэпт каласоў, увапіць стракатанне коніка ў палявой траве і адчуць на сабе пяшчотны дотык цёплых прамянёў летняга сонца? Прыходзьце ў галерэю «З'ява» Барысавскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзева на выстаўку работ Анастасіі Шылягінай. «Сны пра лета» — гэта ўспаміны, фрагменты ўражанняў і эмоцый пра пару года, з якой асацыіруюцца дзяцінства, юнацтва, маладосць, а разам з імі — вяселле і наіўнасць, бестурботнасць і заўчаснасць. Сёння гэтыя ўспаміны ўспрымаюцца з лёгкай і светлым сумам.

— Выстаўка Анастасіі — выдатны падарунак нашаму гораду. Вельмі прыемна, што для сваёй першай персанальнай выстаўкі яна выбрала менавіта галерэю «З'ява». І звярніце ўвагу: гэта мастачка з яркай індывідуальнасцю, не падобная ні на кога. Кліпавыя, фрагментарныя работы Анастасіі крыху радняць яе з творчасцю нашага знакамітага земляка Валерыя Шкарубы — яна не баіцца скрозь прызму аднаго кадра размаўляць з гледачом. У той жа час яе карціны асаблівыя: кожная кветка, кожная травінка жывуць сваім жыццём. Кожная дэталёва паддзена настолькі смачна, што адразу зачароўвае. Мастачка аб'яднала на палатне жывапіс і графіку. Для мяне гэтая экспазіцыя стала адкрыццём новага імені, — адзначыла загадчык аддзела галерэйна-выставачнай дзейнасці цэнтральнай бібліятэкі Таццяна Кірылава.

Уваходзіш у галерэю — і хочацца глыбока ўздыхнуць, затрымаць дыханне на імгненне, а потым, падчас любавання карцінамі, патроху адпускаць яго на волю. Нават можна дазволіць сабе дыхаць на поўныя грудзі, адчуваючы атмасфернасць малюнкаў, паэзію далікатнага дакранання да душы кожнай спіралькі, кожнай завітушкі, кожнай кветачкі. На карцінах адлюстравана летняя прырода, па-асабліваму прачулая і перажытая мастаком (згадзіцеся, у віхуры зімовых халадоў яе так не хапае!). Незвычайнае святло, якім выхвалены асобныя травінкі і бутоны кветак, што ледзь распусціліся, не менш значнае, чым краявіды з прасторнымі палямі і лугамі, сонечнымі плямкамі на зямлі.

Графічны складнік выяўляецца ў скрупулёзнасці і дэталёвасці прапрацоўкі элементаў, вытанчанасці мноства ліній і малюнкаў. Яны рэалістычныя, але ў той жа час далёка не ўсе батанічныя асаблівасці раслін перададзены дакладна і падрабязна. Мастачка ў пошуку формы візуалізацыі ўбачанага. Лёгкая эскізная манера, дэталёвы малюнак з прыроднымі матывамі. Асобна вылучаецца група карцін, дзе формы стылізаваныя і спрошчаныя, а прыёмы з дэкаратыўнай кампазіцыі.

«Сны пра лета» — гэта незвычайны і зумрудны космас. Анастасія Шылягіна дэманструе яго настолькі рэальна, што хочацца акунуцца з галавой у кожную выяву, раскінуць душу кожнаму немудрагелістаму сітчыку летняга настрою. Як кажуць, кожная выстаўка з'яўляецца своеасаблівым іспытам для мастака. Што ж, Анастасія Шылягіна свой іспыт вытрымала!

Алена БРЫЦКАЯ
Фота Элы Галько

Анастасія Шылягіна.

У гонар вялікіх вернікаў

Свята-Успенскі Жыровіцкі манастыр непадалёк ад Слоніма прыцягвае штогод шматлікіх паломнікаў, турыстаў і мастакоў. Усіх вабіць непаўторная атмасфера духоўнай ветласці, гармоніі, добраўпарадкаванасці асяроддзя, дзе поруч з культавымі помнікамі мінулых стагоддзяў актыўна развіваецца сучасная інфраструктура для сціплага манастырскага жыцця і для цікаўных наведвальнікаў.

Здаецца, так было заўсёды. Ды ў пэўныя часы ставілася пытанне аб закрыцці куточка святасці ў свеце катэгарычна атэістычным і аднакова свецкім. Тады і з'явіліся моцныя духам асобы, якія здолелі адстаяць стагоддзямі намаленае месца і перадаць яго ў дагледжаным стане нашчадкам, для якіх хрысціянства ўжо з'яўляецца грунтоўнай асновай жыцця. Сярод іх — мітрапаліт Антоній, настояцель манастыра ў 1956—1961 гг., архіепіскап Ермаген, які вёў тут манаскае жыццё ў 1960—1978 гг., схіархімандрыт Мітрафан, які звязаў сваё хрысціянскае служэнне з манастыром ў 1958—2006 гг. Далёка не кожны вернік у нашай краіне ведае гэтыя дастойныя імёны, вартыя народнай памяці.

Але на дапамогу прыходзіць сучаснае мастацтва. У музеі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў 20 студзеня адбылося ўрачыстае адкрыццё незвычайнай выстаўкі «Падзвіжнікі Жыровіцкай абіцелі», прысвечанай чатырнаццаці духоўным пастырам, якія ў 1950-х—1980-х гг. адстойвалі манастыр, а потым, калі хрысціянства ў нашай краіне было легалізавана, заставаліся з Жыровічамі да канца сваіх дзён.

Выстаўка прадстаўляе творы партрэтнага жанру. Таксама яна ўяўляе сабой прыклад вялікай навукова-адраджэнскай працы. Аўтар партрэтаў — педагог кафедры малюнка БДАМ Лізавета Пастушэнка, якая працавала над гэтай вялікай задачай, атрымаўшы грант Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у галіне навукі, адукацыі, аховы здароўя і культуры за 2021 год.

Дзякуючы архіўным фотаздымкам (не заўсёды лепшай якасці), шматлікім дакументам і сведчанням, мастачка крок за крокам набліжалася да пастаўленай мэты: аднавіць высакародныя рысы твараў, выявіць перакананасць, шчырасць душы і непакісанасць веры.

Партрэт іераманаха Іераніма (Коваля).

Пры дапамозе пастэльнай тэхнікі тыдзень за тыднем, месяц за месяцам яна рупліва і дакладна перадавала партрэтныя рысы сапраўдных духоўных правадыроў свайго часу. Усе яны выяўлены ў вельмі сталым узросце, у аскетычнай манаскай вопратцы, з сімвалічнымі крыжыкамі на галаўных уборах і на грудзях.

Не можа не захапляць упэўненасць мастакоўскай рукі ў перадачы адметнай характарыстыкі выгляду, настрою, задумленага ці светлага позірку вачэй кожнага з падзвіжнікаў на іх партрэтах. Відавочна, што калі мастак далучаецца да высокай творчай мэты, дасягаецца выдатны вынік, які рухае мастацкі працэс далёка наперад. Трэба адзначыць, што нічога падобнага яшчэ не было створана ў беларускай пастэльнай графіцы на пачатку нашага стагоддзя, калі хрысціянская тэматыка стала даступнай і жаданай у сучасным выяўленчым мастацтве.

Можна аддаць належнае бясспрэчнаму творчаму адкрыццю Лізаветы Пастушэнкі і наведваць гэтую ўнікальную персанальную выстаўку ў БДАМ, дзе яна як педагог-графік працуе з 2008 года. Экспазіцыя працягнецца да 20 лютага і можа далучыць кожнага гледача да разумення значнасці духоўных вобразаў і высокага прафесійнага майстэрства, дзякуючы якому гэтыя вобразы атрымалі новае нараджэнне ў наш час. Можна спадзявацца, што сучаснае мастацтва і надалей будзе развіваць свае пошукі і здабыткі ў гэтым кірунку.

Яўген ШУНЕЙКА

Абагары як талісманы

Вёсак Вулька ў Беларусі нямала. Адна з іх раней уваходзіла ў Бельскі павет Гродзенскай губерні. Цяпер знаходзіцца ў Падляшскім ваяводстве Польшчы. Часам яе называюць і Волька Выганоўская. Сярод іншых Вулек знакамітая тым, што з’яўляецца малой радзімай Міхаіла Баброўскага — славіста, арыєнтолага, даследчыка старадаўніх славянскіх рукапісаў і кірылічных старадрукаў. Нарадзіўся ці то ў 1784 годзе, ці то ў 1785-м. Навукоўцы сыходзяцца толькі ў тым, што гэта адбылося 19 лістапада.

Продкі яго ў XVII — пачатку XVIII стагоддзя мелі некалькі маёнткаў на Драгічынскай зямлі. Маецца на ўвазе польскі Драгічын, яго згадваюць яшчэ і як Драгічын над Бугам. А зямлю часам называюць Драгіцкай. Кірылу Баброўскаму, бацьку Міхаіла, у спадчыну перайшоў маёнтка Вуглы. Але ў 1762 годзе яго прадаў. Падаўся далёка ад роднага дома. Некаторы час жыў у Кіеве.

На радзіму вярнуўся праз 12 гадоў. У жонкі ўзяў Ганну з роду Крупскіх. Сям’я жыла дружна, у каханні. Гадавалася пяцёра сыноў. Аднак у жывых засталіся толькі старэйшы Юзیک і малодшы Міхалка. Іх ставіў на ногі сам, бо жонка неўзабаве памерла. Паколькі быў святаром, у доме панаваў культ веры ў Бога. Шанаваліся высокія маральныя і духоўныя прынцыпы. Прывіваў сынам любоў да беларускай мовы, на якой размаўляў і сам. Хацеў, каб пайшлі яго шляхам. Таму Юзیک і Міхалка, скончыўшы школу, вучыліся ў Драгічынскім піярскім вучылішчы. Прыклад паказваў малодшы. І не толькі ў вучобе. У атэстаце значылася, што з’яўляецца «ўзорам маральнасці».

Паступіўшы ў Беластоцкую гімназію, зацікавіўся рукапіснымі славянскімі помнікамі, якія, як даведаўся ад выкладчыкаў, захоўваюцца ў манастыры Супрасля — жывапіснага гарадка за пятнаццаць кіламетраў ад Беластока. Захацелася як мага хутчэй наведацца туды. Аднак шмат часу забірала вучоба, падрыхтоўка да заняткаў, а каб крыху зарабіць, даваў прыватныя ўрокі. Упершыню пабываў у Супраслі ў пачатку летніх канікул. Так рабіў і ў далейшым. Калі-нікалі і пасля вучобы ці адпрасіўшыся ў выкладчыкаў.

У святой абіцелі з разуменнем паставіліся да дапытлівага юнака. Спрыяла гэтаму і тое, што ў Супраслі жыў даўні сябра яго бацькі Міхал Духноўскі. Іншыя таксама добра ведалі Кірылу Баброўскага. Ахвотна паказвалі Міхаілу рукапісы, рукапісныя кнігі, з якімі мала хто знаёміўся.

Гімназію скончыў у 1806 годзе з сярэбраным медалём. Найлепшыя поспехі меў па грэчаскай, нямецкай, лацінскай і французскай мовах. Здавалася б, што яшчэ трэба... А ён не ведаў, як быць далей. Як чалавеку глыбока веруючаму, хацелася прадоўжыць справу бацькі. Але не пакідала і жаданне працягваць вучобу. Усё ж стаў святаром. Ды яснай 1809 года пры Віленскім універсітэце адкрылася Галоўная духоўная семінарыя. Скончыў з дыпламамі магістра філасофіі і багаслоўя. Накіравалі ў камандзіроўку для азнаямлення з багаслоўскай адукацыяй за мяжой. Вывучаў старажытнаўрэйскую, халдзейскую, сірыйскую, арабскую, грэчаскую мову, розныя багаслоўскія навукі. Засмучала толькі тое, што не ставілася задачай авалодваць славянскімі мовамі. Як і вывучаць пісьменства, гісторыю славян. Гэта ж паступова яго ўсё больш цікавала.

У Далмацыі шмат разважаў пра лёс мовы. Задумваўся і над тым, якой азбукай карыстацца славянам. Быў перакананы, што кірыліца найлепш перадае ўсе адметнасці славянскіх моў. Пазней, калі вядомы гісторык і правазнаўца Ігнат Даніловіч вырашыў друкаваць Статут Вялікага Княства Літоўскага лацінскім шрыфтам, рашуча запратэставаў. Выступаў за складанне паралельных табліц азбук усіх славянскіх гаворак. З абавязковым указаннем правільнага вымаўлення кожнай літары. З тлумачэннем недахопаў таго ці іншага алфавіта. Каб прасцей чытаць кнігі на розных славянскіх мовах.

Навуковы савет Віленскага ўніверсітэта ўлічыў яго пажаданні, адпраўляючы на тры гады ў чарговую камандзіроўку. У кастрычніку 1817 года быў ужо ў Вене. Аднак радасць змянілася расчараваннем. У тамашніх бібліятэках мала што, яму патрэбнае знайшоў.

Міхаіл Баброўскі.

Не задавальняла і выкладанне ўсходніх моў у ВНУ. Адсутнічалі першакрыніцы і дапаможнікі па экзегетыцы, а без яе не зразумець старажытныя тэксты, у тым ліку і рэлігійныя, найперш Біблію.

Добра, што праз пяць месяцаў дазволілі правесці наступныя два гады ў Рыме і Парыжы. Але спачатку паехаў у Прагу, бо даручылі ўручыць дыплом ганаровага члена Віленскага ўніверсітэта вядомаму славісту, даследчыку гісторыі і славянскага перакладу Бібліі Іосіфу Добраўскаму. У яго доме хутка стаў сваім чалавекам. Карыстаўся напісаным ім дапаможнікам па стараславянскай граматыцы. У пражскіх бібліятэках знаёміўся з рукапіснымі і старадрукаванымі кнігамі. Ва ўніверсітэцкай зацікавіўся чэшскай Бібліяй XV стагоддзя, у якой была выкарыстана глаголіца. Многае далі і кантакты з яшчэ адным знакамітым славістам — Вячаславам Ганкам.

З Прагі праз Маравію вярнуўся ў Вену. У маі 1819 года збіраўся выехаць у тагачасную сталіцу Венгрыі Пешт, аднак іншаземцаў туды пускалі неахвотна. Паехаў на Раабе, потым — на Эйзенштат. Каб лепш спазнаць жыццё славенцаў, надоўга затрымаўся ў Любляне. Была і іншая прычына. У гэтым горадзе жыў вядомы мецэнат барон Жыга Цойс. Некалькі дзён вывучаў яго багатую бібліятэку. Склаў для сябе каталог значнай часткі рэдкіх славянскіх кніг.

Пасля Любляны, верагодней за ўсё, наведаўся ў Трыест, потым у Венецыю. Там месяц знаёміўся з рэдкімі кнігамі ў бібліятэцы святога Марка. Вывучаў біблейскія рукапісы. Пабываў таксама ў Падугі, Балоні. А 10 жніўня 1819 года прыехаў у Рым. Вечны горад, як і чакаў, зачараваў яго. Толькі, любуючыся, не забываў і аб мэце сваёй паездкі. Трэба было пазнаёміцца з выкладаннем у мясцовых ВНУ. На жаль, зноў расчарваўся: «Для ўсходніх моў я знайшоў тут не столькі даравітых і не столькі стараных прафесараў, колькі мне абяцалі ў Вене». Не задаволіла і тое, што на курсах «выкладаюцца толькі пачаткі яўрэйскай мовы, нямогім больш ім навучаюць ва ўніверсітэце; лекцыі па арабскай і сірыйскай мове абмяжоўваюцца першымі элементамі граматыкі».

Затое наведванне Ватыканскай бібліятэкі адпрэчыла гэтыя засмучэнні. Падрабязна апісваў біблейскія і гістарычныя славянскія рукапісы і кнігі. Кнігі падзяліў на тры групы, у залежнасці ад іх шрыфту: кірыліцы, глаголіцы, лацінкі. Звесткі пра іх заносіў у адпаведны спіс. Знайшоў паразуменне з галоўным захавальнікам фондаў Анджэлам Маі. Па яго просьбе апісаў рукапісы і склаў каталог друкаваных кніг. У 1831 годзе Маі яго надрукаваў. Найбольш важна, што зрабіў два адкрыцці сусветнага значэння. Упершыню прааналізаваў «Місал» — першую кнігу, надрукаваную глаголіцай. Зацікавіўся ёю яшчэ і таму, што па веравызнанні з’яўляўся каталіком, а глагалічныя кнігі на стараславянскай мове былі для славян-каталікоў. У шэрагу іх і так званыя абагары — друкаваныя ці цалкам выгравіраваныя малітоўнікі ў балгар і сербаў ў XVII — XVIII стагоддзях. Друкаваліся на пяці асобных лістках, якія звычайна прыклеівалі на сцяну. Часам нават насілі на целе. Успрымалі абагары свайго роду талісманами.

Далейшы шлях Міхаіла Баброўскага ляжаў у Далмацыю. Паехаў разам з рэктарам гімназіі ў Дуброўніку Франціскам-Марыяй Апендзіні і настаўнікам Паўлам Міёшычам-Качычам. Ён цудоўна ведаў мясцовыя гаворкі і побыт далмацкага насельніцтва. Дзякуючы Апендзіні, наведаў усе рукапісныя і кніжныя сховы Дуброўніка. Паклапаціўся ён і аб дакладных копіях з перакладаў твораў грэчаскіх і рымскіх класікаў.

У Далмацыі шмат разважаў пра лёс мовы. Задумваўся і над тым, якой азбукай карыстацца славянам. Быў перакананы, што кірыліца найлепш перадае ўсе адметнасці славянскіх моў. Пазней, калі вядомы гісторык і правазнаўца Ігнат Даніловіч вырашыў друкаваць Статут Вялікага Княства Літоўскага лацінскім шрыфтам, рашуча запратэставаў. Выступаў за складанне паралельных табліц азбук усіх славянскіх гаворак. З абавязковым указаннем правільнага вымаўлення кожнай літары. З тлумачэннем недахопаў таго ці іншага алфавіта. Каб прасцей чытаць кнігі на розных славянскіх мовах.

Пасля вяртання ў жніўні 1822 года ў Вільню распрацаваў і чытаў ва ўніверсітэце курс лекцый пра Святое Пісанне і яго крыніцы. Адначасова задумваўся аб рэформах у багаслоўскай адукацыі. Прапанаваў стварыць асобнае аддзяленне багаслоўскіх навук. Падрыхтаваў праграму іх выкладання. Працягваў працаваць у бібліятэцы Супрасльскага манастыра. Адкрыў матэрыялы, пра якія дагэтуль не ведаў. Іх у навуковым свеце называлі Супрасльскім рукапісам ці Супрасльскім летапісам.

Найбольш каштоўны першы зборнік. У ім змешчаны жыцці і казанні, запісаныя на пергаменце ў XI стагоддзі. Тэкст на стараславянскай мове складаецца з 285 лістоў. На сёння гэты зборнік разам з Тураўскім Евангеллем — адзін з самых старажытных помнікаў славянскага пісьменства.

Другі — летапісная кампіляцыя, выкананая ў першай палове XVI стагоддзя і прысвечаная гісторыі Русі да 1382 года. Адлюстраваны і падзеі канца XV стагоддзя ў Кіеве і на Валыні. У канцы рукапісу расказваецца пра Аршанскую бітву 1514 года. Змешчана і пахвала вялікаму гетману літоўскаму Канстанціну Астрожскаму.

Трэці зборнік, датаваны 1519 годам, складаецца са свецкіх і рэлігійных твораў. Найбольш цікавы самы поўны тэкст Беларуска-літоўскага летапісу 1446 года узяты з першага агульнадзяржаўнага летапіснага зводу Вялікага Княства Літоўскага. Часава ахоплівае прамежак ад сярэдзіны IX стагоддзя да сярэдзіны XV.

Ужо Супрасльскага летапісу дастаткова, каб імя Міхаіла Баброўскага назаўсёды ўвайшло ў гісторыю славістыкі. А гэта ж толькі частка яго даследчыцкай працы. Аднак кіраўніцтву Віленскага ўніверсітэта не спадабаліся яго даволі радыкальныя меры па рэформе курса багаслоўскіх навук. Выслалі ў Жыровіцкі манастыр.

З дапамогай сяброў усё ж вярнуўся ў Вільню. Чытаў курс лекцый па Святым Пісанні, біблейскай археалогіі. Працягваў вывучаць славянскую мову. Калі ўніверсітэт закрылі, быў прафесарам багаслоўя ў Галоўнай Віленскай духоўнай семінарыі. Узяўся вывучаць італьянскую літаратуру. Не паменшала цікавасці і да рукапісных помнікаў. Яго асабістая бібліятэка стала першым спецыяльным зборам помнікаў беларускай старадрукаванай літаратуры. Вывучаючы рэдкія рукапісы і старадрукі, стаяў каля вытокаў новага кірунку ў гуманітарных навук — беларусазнаўства.

У 1833 годзе з Вільняй развітаўся назаўсёды. Пераехаў у мястэчка Шарашова Пружанскага павета, цяпер аднайменнага раёна, дзе атрымаў прыход. Карыстаўся вялікім аўтарытэтам у парафіян. Не ў апошнюю чаргу таму, што быў спагадлівы, чалавечны і на дзіва сумленны.

Пастаянна клапаціўся аб сям’і хворага брата. У пажыццёвае карыстанне яму перапісаў адну са сваіх вёсак. Незадоўга да смерці ўладкаваў пляменнікаў вучыцца. Адаў замуж жонку тады ўжо нябожчыка брата. У лютым 1847 года прадаў частку сваёй бібліятэкі памешчыку-бібліяфілу Уладзіславу Транбіцкаму.

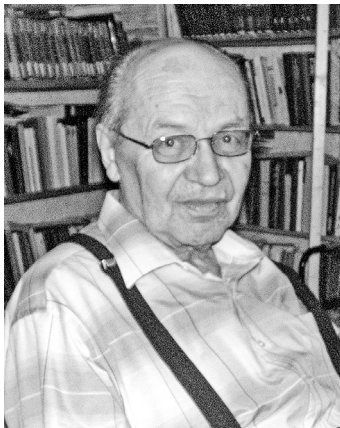
У вечнасць адышоў 3 кастрычніка 1848 года. За дзень да гэтага прысутнічаў на нарадзе святароў. Нягледзячы на восень, было вельмі спякотна. Але лютавала ліхаманка. Якая гэта каварная хвароба, упэўніўся, знаходзячыся ў Рыме. Тады пашанцавала, выжыў, а цяпер... Дахаты вярнуўся бадзёры. Назаўтра ж рэзка падскачыла тэмпература. Страчваў прытомнасць, біўся ў канвульсіях. Выкліканыя ўрачы нічым дапамагчы не маглі.

Пахавалі Міхаіла Кірылавіча каля алтара царквы на мясцовых могілках. Са спецыяльна прывезенага вялізнага дрэва з Белавежскай пушчы высеклі помнік-пірамідку. Ён і сам быў магутным дрэвам, якое вырасла на прасцягах Бацькаўшчыны. Шкада, што нямногае з яго даследчыцкай спадчыны захавалася. Рукапісная частка яе знікла адразу пасля смерці. А тая, якую набыў Уладзіслаў Транбіцкі, трапіла ў розныя сховы. Большая частка згарэла ў Варшаве ў 1944 годзе. У ёй быў і рукапіс «Граматыкі мовы славянскай».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кладачка да Алега Лойкі

Доктар філалагічных навук, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, прафесар філфака БДУ, «чалавек з сонечнай усмешкай» — гэта Алег Лойка. Студэнтамі яго былі такія таленавітыя паэты, як Яўгенія Янішчыц, Алесь Разанаў і Віктар Ярац. Алег Антонавіч з'яўляўся куратарам іх групы ва ўніверсітэце. Балюча перажываў выключэнне з БДУ ў кастрычніку 1968 г. Разанава з Ярацам за ініцыятыву збору подпісаў пад лістом у ЦК КПБ з патрабаваннем пераводу выкладання на філфаку на беларускую мову.

Алег Лойка.

Пра заўчасную смерць Янішчыц Алег Антонавіч напісаў у сваім нарысе «Кладачка тоненька». Ставіўся да яе як да дачкі. Тым больш што яго дачка Антаніна таксама вучылася на філфаку БДУ і была крыху маладзейшая за Яўгенію. Алег Лойка называў яе Жэняй і нават прысвяціў верш пад назвай «Велясніца». Але ў гэтым нарысе піша не толькі пра сваіх студэнтаў і работу ў БДУ, але ўспамінае і 1939—40-я гады, Вялікую Айчынную вайну.

Калі пачынаю пісаць пра каго-небудзь з вядомых людзей, мае ўспаміны чыста прафесійныя. Заўжды першыя стасункі з імі адбываліся ў зале беларускай літаратуры яшчэ старога будынка Нацыянальнай бібліятэкі. Тут выкладчыкі гістарычнага і філалагічнага факультэтаў прымалі ў студэнтаў іспыты, абмяркоўвалі курсыя і дыпломныя праекты і г. д.

Алег Антонавіч любіў уступаць ў палеміку з доктарам філалагічных навук Міколам Арочкам. Калі-нікалі спрэчкі ўзнікалі ў яго і з нашымі мэтрамі літаратурнага Адамам Мальдзісам, Уладзімірам Мархелем і Генадзем Кісялёвым. У тыя часы сустрэчы з такімі цікавымі асобамі былі для мяне падарункам. І калі яны звярталіся па дапамогу з вялікай павагай, то было і прыемна, і боязна адначасова. Менавіта дзякуючы ім я ўдасканалваў свае веды. Адыграла ролю і атрыманая ад бацькоў у спадчыну дапытлівасць. Трапіўшы ў кнігасховішча, пачаў зазіраць у кожную кніжку, часопіс і старую газету.

Так ішоў за годам год. І вось аднойчы — у 2000-м — да мяне падышоў Алег Антонавіч з прапановаю прыняць

удзел у міжнароднай канферэнцыі, прысвечанай 100-годдзю (на той момант яшчэ не быў знойдзены сапраўдны запіс у метрычнай кнізе, які зрабіў Дубоўку на год маладзейшым) з дня нараджэння Уладзіміра Дубоўкі, Кузьмы Чорнага і Уладзіміра Жылкі. У мяне ўжо была назапашана пэўная колькасць дакументаў з жыцця і творчасці Уладзіміра Мікалаевіча, і я пагадзіўся.

Алег Лойка якраз быў у маёй секцыі, а пасяджэнне вёў Язэп Янушкевіч. Ад нашага аддзела ўдзельнічалі два супрацоўнікі — Людміла Сільнова і аўтар гэтых радкоў.

Канешне, з вышыні сённяшніх маіх ведаў, назапашаных дакументаў з фондаў Расійскага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, а таксама з фондаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, дакументаў з аддзела рукапісаў і старадрукаваных кніг Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук я сваё выступленне пабудоваў бы інакш. Аднак назад не вернеш, але і тое, што сказаў тады, прагучала адкрыццём.

Пасля пасяджэння секцыі Алег Антонавіч падышоў да мяне, паціснуў руку і падзякаваў, што так апантана працую над даследаваннем жыцця і творчасці яго любімага паэта. А мяне парадвала тое, што мае і яго погляды на творчасць цалкам супалі. Крыху пазней з віншавальнымі словамі да мяне падышоў і даследчык беларускай літаратуры ў Англіі Арнольд Макмілін. Тое ж самае паўтарылася і на наступны дзень канферэнцыі. Пасля заканчэння Алег Антонавіч прапанаваў мне паступіць да яго ў аспірантуру.

Я адмовіўся, а сёння шкадую. Многія лічылі за гонар быць яго аспірантам.

Пасля той канферэнцыі мае сустрэчы з ім зноў перамясціліся ў залу беларускай літаратуры. Але былі яны выпадковымі, бо ён ужо жыў у Слоніме. Пра тое, што 19 лістапада 2008 года пайшоў з жыцця, даведаўся прыкладна праз тры дні пасля пахавання. Так і спачываюць разам муж з жонкай Лідай на Слоніmsкіх могілках. Землякі паэта, даследчыка і выкладчыка паставілі ім агульны помнік. У самым горадзе ёсць вуліца Алега Лойкі.

Алег Лойка з сястрой Людмілай. Слонім, 1951 г.

Пра тое, як мужна змагаўся ён з цяжкім цукровым дыябетам, перанёс 18 аперацый, я даведаўся ад унучкі Якуба Коласа Веры Міцкевіч, якая некаторы час працавала ў навуковай зале бібліятэкі.

Алег Антонавіч пісаў вершы, чытаў іх тым, хто заходзіў да яго, усміхаўся, але ўсмішка ўжо была далёка не сонечная, а смяротна хворага чалавека, змагага з хворобай, якую ён не перамог.

Такая ў мяне атрымалася кладачка да Лойкі. Не ўсе мясціны на ёй вясёлыя, але такім было і жыццё Алега Антонавіча.

Зміцер ДАВІДОЎСКИ

Святы клопат настаўніка-краязнаўца

Па дарозе на Магілёў альбо збочваючы з мінскай аўтастрады налева, едучы ў смялявіцкія Ляды, углядаюся ў блізкія Смілавічы. Старадаўняе мястэчка на дзіва багатае на гісторыю. Яго часцей згадваюць як радзіму Хаіма Суціна. Часам успамінаюць, што адсюль родам бацькі вялікай актрысы Фаіны Ранеўскай. І ўвогуле шмат да якіх гістарычных, творчых постацяў мае дачыненне гэтае паселішча!

А ў маёй памяці — светлы вобраз інтэлігентнага, вельмі руплівага настаўніка са Смілавіч — Івана Ярашэвіча. Так склалася, што сюды ён, ураджэнец Ганцавіцкага раёна, трапіў у 1960-я... Доўгі час працаваў дырэктарам мясцовай школы. Выкладаў гісторыю. І захоплены, апантана займаўся краязнаўствам смялявіцкай старонкі...

Мы часта сустракаліся з Іванам Паўлавічам. Спярша — у рэдакцыі «Советской Белоруссии», куды ён напісаў ліст з водгукам на маю публікацыю пра Дукору, ужо Пухавіцкага раёна. Паселішча, якое і не так далёка ад Смілавіч... Так і пазнаёміліся. І ўжо кожная сустрэча з настаўнікам уражвала багаццем тых ідэй і клопатаў, якія ўмяшчаліся ў яго свядомасці і былі звязаны з ушанаваннем гістарычнай памяці пра родную старонку. Здаецца, ён ведаў усё, імкнуўся адкрыць для сябе і месцачкуцаў літаральна ўсе адрасы, якія расказалі б пра адметнасці Смілавіч, іх ваколіц, Чэрвеньшчыны. Якія распаўялі б пра людзей гэтага паселішча.

Часта праглядаючы чэрвеньскую раённую газету, сустракаўся з яго допісамі і карэспандэнцыямі, надрукаванымі ў «Раённым весніку». Штосьці з гэтых публікацый выразаў для ўласнага архіва, бо і сам цікаўлюся Чэрвеньшчынай як складнікам колішняга Ігуменскага павета. І калі працаваў у выдавецтве «Літаратура і мастацтва», папрасіў Івана Паўлавіча часцей пісаць нешта і для нашых выданняў,

Фота Кастуся Дробава.

Іван Ярашэвіч.

у першую чаргу — для газеты «Літаратура і мастацтва», дзе прыблізна ў той час разгарнулася на цэлы разварот газетная рубрыка «Зямля пад белымі крыламі». І высветлілася, што ў Івана Паўлавіча ёсць амаль гатовая кніга — зборнік нарысаў, эсэ, нататак, якія прысвечаны тапонімам Чэрвеньшчыны.

Па-свойму, арыентуючыся на ўласныя веды, стараючыся пашырыць уяўленні пра паходжанне розных назваў развагамі, часам, можа быць, і не ўсім прымальнымі, краязнаўца стварыў агульны партрэт роднай старонкі. Ведаючы, што Чэрвеньскі раён — не самы багаты, няшмат на яго тэрыторыі прамысловых прадпрыемстваў, у выдавецтве ўсё ж

не пабаяліся выдаць кнігу «Чэрвеньшчына: гісторыя ў тапонімах» прыстойным накладам — у 1000 экзэмпляраў. І не памыліліся: кніга разышлася. І не толькі па Чэрвеньскім раёне, але аказалася запатрабаванай у чытачоў многіх іншых куткоў Беларусі. Відавочна, прыцягнуў увагу сам досвед краязнаўчай працы на такім узроўні. З'явіліся і публікацыі, водгукі ў друку, прысвечаныя тапанімічнай кнізе Івана Ярашэвіча.

Настаўніка са Смілавіч прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Іван Паўлавіч з вялікай ахвотай наведваўся на розныя імпрэзы, сустрэчы з чытачамі. І працягваў краязнаўчы росшук. Разам з Іванам Паўлавічам мы аб'ездзілі не адну мясціну на Чэрвеньшчыне, ды і на Пухавіччыне. Яму было цікава ўсё... Трымаю ў памяці і размовы пра Святую Горку, якая размешчана паміж вёскамі Верхлес і Гудавічы. Краязнаўца даносіў сваю перакананасць у тым, што Святая Горка — помнік старажытных веравызнанняў нашых прашчुरаў прэдадняя хрысціянізацыі.

А за гэтай перакананасцю была шчырая пошукавая праца, палая. Яшчэ ў 1970-я гады Іван Паўлавіч, выслушаўшы расповед аднаго мясцовага жыхара з Гудавіч пра тое, што тут раней быў каменны ідал, заняўся практычным пошукам. І ў выніку намацаў металічным стрыжнем на глыбіні 50—60 см камень. Адкапаў. І разгледзеў каменнага ідала. Напісаў пра гэта артыкул. Пра Святую Горку загаварылі, на яе звярнулі ўвагу. І дзякуючы намаганням супрацоўнікаў Чэрвеньскага раённага краязнаўчага музея ўдалося ўсталяваць дзяржаўны ахоўны знак.

Ужо ў час, калі знаходзіўся на пенсіі, Іван Паўлавіч зацікавіўся гісторыяй спецыяльнай, прафесійна-тэхнічнай адукацыі ў Смілавічах. І як вынік — выдаў невялікую кніжачку. Ён сапраўды не меў спакою. Здаецца, і хадзіў падбегам. Сваімі краязнаўчымі ведамі Іван Ярашэвіч шчодро дзяліўся са знаёмымі, школьнікамі, з тымі, хто ўпершыню наведваўся ў Смілавічы.

Настаўнік шмат ведаў і з літаратурнай гісторыі краю. У яго планах быў і клопат па стварэнні літаратурна-краязнаўчага партрэта Чэрвеньшчыны, найперш Смілавіч. Былі зроблены і першыя накіды... На жаль, жыццё

часам істотна карэкціруе планы чалавека, не дае напоўніцу разгарнуцца марам, фантазіям, задумкам. І ўсё ж сціплы смялявіцкі настаўнік-краязнаўца Іван Ярашэвіч паспеў шмат зрабіць. Тым самым пакінуў добрую памяць пра сябе...

Алесь КАРЛЮКЕВИЧ

Простыя рэчы

Скураных спраў чараўніца

Людзі, якія знайшлі справу па душы, шчаслівыя. Сярод такіх — Ірына Баршчэўская, стваральніца скураных шэдэўраў.

За плячыма майстрыхі — вучоба ў Гродзенскім педагагічным вучылішчы, работа ва ўстановах адукацыі Астравецкага раёна, аднак яна ніколі не губляла творчага запалу, заўжды знаходзіла хвілінку для любімай справы.

Пяць гадоў таму лёс прывёў Ірыну ў аддзел рамёстваў і традыцыйнай культуры Астравецкага раённага цэнтра культуры і народнай творчасці. Майстрыха прызнаецца, што менавіта тут адчула сябе на сваім месцы, змагла штодзённа атрымліваць асалоду ад любімай справы.

Ва ўмелых руках Ірыны скура ажывае, набывае іншыя абрысы. Удасканальвацца ў творчасці жанчыне дапамагаюць майстар-класы ў інтэрнэце. Завушніцы, карціны, каралі, дэкаратыўныя пано — толькі невялікая

частка таго, што можна стварыць са скуры. Незвычайныя вырабы творцы здзіўляюць і захапляюць. Нават складана паверыць, што гэта зроблена рукамі.

Рамёствамі Ірына займаецца амаль дзесяць гадоў. Многія натхняюцца работамі і пераймаюць яе досвед. Яна ніколі не адмаўляе і заўжды гатова дапамагчы карыснай парадай. Яе творы займаюць пачэснае месца на Рэспубліканскім фестывалі-кірмашы «Вясновы букет», Рэспубліканскім свяце «Купалле» ў Шклове, Рэспубліканскім фестывалі нацыянальных культур, на свяце рамеснікаў «Казюкі» ў Гродне і інш.

Ды захапляецца Ірына не толькі скурай: у яе руках «гараць» спіцы і кручок, ніткі, а карціны і фларыстычныя кампазіцыі ўпрыгожваюць цэнтр творчасці.

Ірына ўсё паспявае. Ніводнай вольнай хвілінкі не праводзіць без працы, бо яшчэ і шматдзетная маці. Дзецям таксама прывівае любоў да

творчасці, імкнецца перадаць асновы, накіраваць, а не зрабіць справу за іх. Майстрыха зазначае, што дзеці змалку бачылі творчы запал маці і з часам сталі праяўляць цікавасць да скураных вырабаў.

Як і многія жанчыны, Ірына вельмі любіць кветкі. Яе ўчастак упрыгожваюць розныя віды раслін: хосты, ружы, півоні, вяргіні, астры, стакроткі.

Ірына Баршчэўская.

Калаж Святланы Таргонскай.

Вольга ЗАЯНЧКОЎСКАЯ, фота аўтара

зваротная сувязь

Незабыўныя сустрэчы працягваюцца

У нядзелю і чацвер на канале «Культура» Беларускага радыё ўвазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе аповесць «Крэйцарава саната» Льва Талстога, а таксама працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне». У «Радыёбібліятэцы» — твор Фрэнсіса Скота Фіцджэральда «Вялікі Гэтсбі». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавяданні, а для аматараў паэзіі праграма «Прачулым радком» гэтым разам прапануе вершы Уладзіміра Папковіча.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёспектакля «Аварыя» па матывах аднайменнай аповесці Фрыдрых Дзюрэнмата.

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання канал «Культура» прапануе ў выхадныя «Дзіцячы радыётэатр» з пастаноўкамі з фондаў радыё. Чытанні з працягам твора Наталі Бучынскай «Незабыўныя сустрэчы

з авечкай Адэлай» ладзяцца па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» — радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Гэтым разам прагучыць гутарка з паэтэсай Нінай Шкляравай.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

16 лютага — на творчую сустрэчу з Людмілай Воранавай у СШ № 26 (вул. Л. Сапері, 15) (14.00).

17 лютага — у Тэрытарыяльны цэнтр сацыяльнага абслугоўвання Савецкага раёна (вул. Залатая горка, 9) на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым, прысвечаную Дню роднай мовы (17.00).

17 лютага — на пасяджэнне «А з намі памяць пра вайну» літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42) (18.00).

12 лютага — 120 гадоў з дня нараджэння Васіля Лапіна (1902—1991), беларускага і расійскага опернага спевака, заслужанага артыста БССР.

12 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Васіля Палічука (1922—2002), скульптара.

12 лютага — 90 гадоў з дня нараджэння Івана Яшкіна (1932—2016), мовазнаўца.

12 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Алеся Наўроцкага (1937—2012), паэта, празаіка.

12 лютага 80-гадовы юбілей адзначае Генадзь Буралкін, скульптар, графік.

12 лютага 65 гадоў спаўняецца Валянціне Быстрымовіч, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

13 лютага — 120 гадоў з дня нараджэння Сымона Хурсіка (1902—1972), празаіка, перакладчыка.

13 лютага — 110 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Карпава (1912—1977), літаратуразнаўца, крытыка, празаіка.

13 лютага — 110 гадоў з дня нараджэння Ганны Панкрат (1912—1995), актрысы, заслужанай артысткі БССР.

14 лютага — 115 гадоў з дня нараджэння Алеся Звонака (Пятра Барысавіча; 1907—1996), паэта, драматурга, перакладчыка, тэатразнаўца.

14 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Міхася Стральцова (1937—1987), празаіка, паэта, перакладчыка, крытыка.

15 лютага — 110 гадоў з дня нараджэння Навума Перкіна (1912—1976), літаратуразнаўца, крытыка, празаіка.

15 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння (1922) Паўла Чабаненкі, дырыжора, педагога, заслужанага артыста БССР.

15 лютага — 90 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Салаўёва (1932—1986), паэта. Пісаў на рускай мове.

15 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Валянціна Рабкевіча (1937—1995), паэта, перакладчыка, мовазнаўца.

15 лютага 70-годдзе адзначае Ларыса Рулёва, мастак тэатра.

16 лютага — 120 гадоў з дня нараджэння Рыгора Мурашкі (1902—1944), празаіка, крытыка.

17 лютага 70-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Крывабалоцкі, мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісец.

18 лютага — 110 гадоў з дня нараджэння Кліма Грыневіча (1912—1941), паэта.

18 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Савіцкага (1922—2010), жывапісца, народнага мастака БССР, народнага мастака СССР, Героя Беларусі.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛіМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці пісьменніцы Зінаіды Якаўлеўны КРАСНЕЎСКОЙ і выказваюць шчырыя спачуванні яе родным і блізкім.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16
Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
10.02.2022 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 679

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 337
Д1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пацыяцы рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

